

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – Навчально-науковий інститут економіки, управління і бізнесу
ім. Г.Е.Вейнштейна

Кафедра – Фінансів, обліку та аудиту

Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему: «Поточні зобов'язання ТОВ «Чорноморська іграшка»:
облік та аудит»

ШИФР КРБ.ФОтаА.1.579-03.1.4

Здобувачки: _____ **Заблоцька А.О.**

Керівник: _____ **доц. Скляр Л.Б**

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від ” 4 “ червня 2026 р., протокол № 14.

Завідувач кафедри фінансів, обліку

та аудиту

_____ **Наталія КУПРІНА**

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – Навчально-науковий інститут економіки, управління
і бізнесу ім. Г.Е.Вейнштейна

Кафедра – Фінансів, обліку та аудиту

Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри фінансів, обліку та аудиту

« ____ » _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧКИ

Заблоцької Аліни Олегівни

-
1. Тема роботи: *«Поточні зобов'язання ТОВ «Чорноморська іграшка»: облік та аудит»*

Затверджена наказом ОНТУ від 24 жовтня 2025 р. наказ № 579-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи **4 червня 2026 р.**
3. Вихідні дані до роботи: *Звітні дані про діяльність підприємства за два роки.*

-
4. Перелік питань, які потрібно розробити: *Сутність, значення та законодавча база обліку розрахунків за поточними зобов'язаннями. Сутність, законодавча база та порядок проведення аудиту розрахунків за поточними зобов'язаннями. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві та обліку розрахунків за поточними зобов'язаннями на ньому. Висновки та пропозиції.*

-
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) *таблиць – 27, рисунків – 5.*

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх:

Розділ	Консультант (вчене звання, П.І. п-Б)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання **2 лютого 2026 р.**

Керівник _____ Скляр Л.Б.

Завдання прийняв до виконання _____ Заблоцька А.О.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1. <i>Розробка теоретичного розділу кваліфікаційної роботи</i>	2.02.26 - 10.03.26	
2. <i>Сутність, законодавча база та порядок проведення аудиту за напрямом кваліфікаційної роботи</i>	11.03.26 - 11.04.26	
3. <i>Організація бухгалтерського обліку на підприємстві та обліку за напрямом кваліфікаційної роботи на ньому</i>	12.04.26 - 25.05.26	
4. <i>Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	26.05.26 - 4.06.26	

Здобувачка вищої освіти _____ Заблоцька А.О.

Керівник роботи _____ Скляр Л.Б.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувачка вищої освіти Заблоцька А.О. _____

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на тему: «Поточні зобов'язання ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»: облік та аудит»

В *першому розділі* кваліфікаційної роботи на основі вивчення законів та національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку розкриваються теоретичні основи визначення, оцінки й класифікації поточних зобов'язань. В цьому розділі досліджено наукові основи, економічний зміст та методологія обліку поточних зобов'язань та відображення в звітності підприємства.

В *другому розділі* наведені завдання та джерела аудиту поточних зобов'язань підприємства. Розглянуто методику аудиту, обґрунтовано етапи аудиту поточних зобов'язань підприємств та порядок узагальнення результатів аудиту,

В *третьому розділі* наведена техніко-економічна характеристика ТОВ «Чорноморська іграшка», основні показники діяльності за звітний період та особливості організації обліку на ньому. Досліджено стан бухгалтерського обліку і внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань на підприємстві. Запропоновано напрями удосконалення організації та методики обліку і аудиту поточних зобов'язань на виробничому підприємстві.

У завершальній частині кваліфікаційної роботи сформульовані висновки та надано пропозиції з удосконалення обліку та аудиту поточних зобов'язань на підприємстві.

Кваліфікаційна робота містить :

текстової частини	– 74 с.
таблиць	– 27
рисунків	– 5
додатків	– 5

ЗМІСТ

	с
ВСТУП	5
1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	9
1.1. Економічна сутність, класифікація та оцінка поточних зобов'язань	9
1.2. Нормативно-правове регулювання та документальне забезпечення обліку поточних зобов'язань	14
1.3. Організація та методика обліку поточних зобов'язань на підприємстві	17
1.4. Облік поточних зобов'язань та особливості відображення в фінансові звітності	21
2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	28
2.1. Мета, завдання, джерела інформації та планування аудиту поточних зо- бов'язань	28
2.2. Оцінка системи внутрішнього контролю та аудиторського ризику по- точних зобов'язань	30
2.3. Методика проведення аудиторських процедур щодо поточних зобов'я- зань та оцінка платоспроможності в аудиті	34
2.4. Аналітичні процедури та оцінка платоспроможності в аудиті, узагальнення результатів перевірки	37
3. СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»	43
3.1. Техніко-економічна характеристика підприємства та організації бухгалтерського обліку на ньому	43
3.2. Облік поточних зобов'язань у ТОВ «Чорноморська іграшка»	53
3.3. Внутрішньогосподарський контроль поточних зобов'язань на підприємстві	63
3.4. Напрями удосконалення організації та методики обліку і аудиту поточних зобов'язань на виробничому підприємстві	69
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Поточні зобов'язання є невід'ємною складовою господарської діяльності будь-якого підприємства, оскільки відображають систему короткострокових боргових відносин між суб'єктом господарювання та його контрагентами, бюджетом, персоналом, банківськими установами та іншими кредиторами. Від якості організації обліку та проведення аудиту поточних зобов'язань безпосередньо залежать достовірність фінансової звітності, точність оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства, ефективність управлінських рішень.

Актуальність теми зумовлена низкою чинників. По-перше, питома вага поточних зобов'язань у структурі пасивів вітчизняних підприємств є стабільно значною. За даними Державної служби статистики України, протягом 2015–2024 років вона коливалась у межах 55–68 % загальної суми зобов'язань, що свідчить про їх системоутворюючий характер [1; 2]. По-друге, реформування системи бухгалтерського обліку та аудиту в Україні у 2015–2026 роках – введення нових редакцій МСА 315 (переглянутий, 2019), МСА 220 (2022), змін до НП(С)БО 1 та НП(С)БО 11, запровадження вимог МСФЗ 9 для частини підприємств – потребує переосмислення підходів до обліку та аудиту зобов'язань [3; 4; 5].

По-третє, в умовах воєнного стану, запровадженого в Україні з 24 лютого 2022 року, ускладнилось документальне підтвердження операцій, з'явилися нові виклики для організації бухгалтерського обліку та аудиторської діяльності: дистанційна робота, знищення первинних документів, обмежений доступ до активів, відстрочення подання звітності [6; 7]. Ці обставини зумовлюють потребу в комплексному дослідженні з позицій сучасного законодавства та актуальних наукових здобутків.

Проблеми обліку та аудиту поточних зобов'язань знайшли відображення у наукових працях таких вчених, як: Ф. Ф. Бутинець [8], С. Ф. Голов, В. М. Костюченко [9], Г. М. Давидов [10], О. А. Петрик [11], В. В. Сопко [12], Н. В. Прохар [13], М. І. Бондар та інших. Разом з тим, окремі аспекти організації обліку та ау-

диту поточних зобов'язань в умовах воєнного стану, цифровізації та гармонізації з МСФЗ залишаються недостатньо дослідженими.

Метою цієї кваліфікаційної роботи є розробка теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку та аудиту поточних зобов'язань підприємства в умовах економічної нестабільності та кризових ситуацій.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- ✓ дослідити теоретичні підходи, економічну сутність і функції обліку поточних зобов'язань;
- ✓ визначити методичні основи обліку поточних зобов'язань на підприємстві;
- ✓ дослідити наукові підходи та визначити завдання аудиту поточних зобов'язань;
- ✓ проаналізувати організацію обліку поточних зобов'язань та його дотримання в практичній діяльності конкретного підприємства;
- ✓ виявити основні фактори та ризики, що впливають на формування і динаміку поточних зобов'язань;
- ✓ запропонувати заходи з удосконалення облікових процесів, внутрішнього контролю та аудиту поточних зобов'язань.

Об'єктом дослідження є процеси обліку та аудиту поточних зобов'язань на вітчизняних підприємствах.

Предметом дослідження визначено сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів обліку та аудиту поточних зобов'язань на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка». Вибір цього підприємства для практичного дослідження обґрунтовано наявністю характерного для галузі набору поточних зобов'язань, доступністю статистичних і бухгалтерських даних та можливістю оцінити застосування існуючих облікових процедур в реальних умовах господарювання.

Методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, системний підхід, узагальнення), емпіричні (порівняльний аналіз, класифікація,

опис) та спеціальні методи бухгалтерського обліку й аудиту (вибіркове тестування, аналітичні процедури, підтвердження, інспекція документів).

Інформаційну базу дослідження становлять: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (зі змінами станом на 2026 рік), НП(С)БО 1, НП(С)БО 11, НП(С)БО 21, Господарський та Цивільний кодекси України, Міжнародні стандарти аудиту, Інструкція про застосування Плану рахунків, статистичні матеріали Державної служби статистики України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, дисертаційні дослідження, матеріали наукових конференцій 2015–2026 років [2; 14; 15].

Практична значимість роботи полягає в тому, що запропоновані методичні рекомендації та конкретні заходи з організації обліку і контролю поточних зобов'язань можуть бути використані в роботі фінансових служб підприємств для підвищення ефективності управління короткостроковими зобов'язаннями, оптимізації грошових потоків та зниження ризиків неплатоспроможності. Результати практичної частини дослідження, виконаної на прикладі ТОВ «Чорноморська іграшка», дозволяють зробити висновки щодо типових недоліків у веденні обліку та контролю, а також сформулювати заходи, придатні для впровадження на підприємствах аналогічного профілю.

Кваліфікаційна робота побудована логічно і включає теоретичний розділ, присвячений аналізу наукових підходів та методичних засад обліку та аудиту поточних зобов'язань; аналітичний розділ, де здійснено оцінку стану обліку і динаміки зобов'язань на прикладі вказаного підприємства; та практичний розділ із рекомендаціями щодо удосконалення обліку, контролю і проведення аудиту поточних зобов'язань. Така структура забезпечує послідовне розкриття теми від теорії до практики і спрямована на досягнення поставленої мети дослідження.

Основні теоретичні та практичні результати дослідження доповідалися, отримали позитивну оцінку та були апробовані на VIII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні аспекти соціально економічного розвитку України: погляд молоді» (16-17 квітня 2026 року) та на науковому коло-

квіуму «Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу, фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю суб'єктів національної економіки» 17 квітня 2026 р. (додаток А).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 90 сторінок, у тому числі 74 сторінки основного тексту, список використаних джерел зі 57 найменувань на 6 сторінках, 5 додатків обсягом 5 сторінок. Робота містить 5 рисунків і 27 таблиць.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

1.1. Економічна сутність, класифікація та оцінка поточних зобов'язань

Категорія «зобов'язання» посідає центральне місце в системі об'єктів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. У науковій літературі питання сутності зобов'язань підприємства є предметом постійних дискусій. Аналіз наукових джерел свідчить про наявність декількох підходів до визначення цього поняття [19; 43; 53].

З правової точки зору, зобов'язання розглядається як цивільно-правові відносини, відповідно до яких одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію – передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо, – або утриматись від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку (ст. 509 Цивільного кодексу України) [55].

З економічної точки зору, зобов'язання є формою залучення позикового капіталу, результатом господарсько-фінансових відносин підприємства з зовнішніми суб'єктами – постачальниками, банками, державою, персоналом. Таке залучення є необхідним елементом діяльності підприємства, оскільки дозволяє оптимізувати структуру капіталу та забезпечувати безперебійність виробничого процесу [24; 53].

З бухгалтерської точки зору, згідно з НП(С)БО 11, зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [38]. Це визначення відповідає Концептуальній основі МСФЗ (редакція 2018 р.), де зобов'язання визначається як «теперішня заборгованість суб'єкта господарювання, яка виникає внаслідок минулих подій і погашення якої, за очікуванням, спричинить вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі майбутні економічні вигоди» [9].

Дослідження поглядів вітчизняних науковців на сутність поточних зобов'язань свідчить про відсутність єдиного підходу. Зокрема, Бутинець Ф. Ф. [5] розглядає поточні зобов'язання як «заборгованість, яка виникає в процесі звичайної операційної діяльності та підлягає погашенню протягом 12 місяців», акцентуючи на операційному характері таких зобов'язань. Давидов Г. М. [11] підкреслює контрольну функцію обліку поточних зобов'язань, зазначаючи, що їх достовірне відображення є необхідною умовою для здійснення якісного аудиту. Прохар Н. В. [46] наголошує, що поточні зобов'язання є індикатором ефективності системи розрахунків підприємства та впливають на рівень його фінансової стійкості.

Умови визнання поточних зобов'язань у бухгалтерському обліку визначені НП(С)БО 11 і полягають у виконанні двох критеріїв одночасно: по-перше, оцінка зобов'язання може бути достовірно визначена; по-друге, існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення [38]. Ці критерії відповідають загальним принципам визнання елементів фінансової звітності, встановленим Концептуальною основою МСФЗ.

Важливим теоретичним питанням є розмежування понять «поточне зобов'язання» та «забезпечення». Відповідно до НП(С)БО 11, забезпечення – це зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу [38]. МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» (редакція 2022 р.) конкретизує: забезпечення повинне бути визнане, якщо суб'єкт господарювання має існуюче зобов'язання (юридичне або конструктивне) внаслідок минулої події, ймовірним є вибуття ресурсів, і зобов'язання може бути достовірно оцінене [33].

Слід також розмежувати поточні та умовні зобов'язання. Умовні зобов'язання (contingent liabilities) є можливими зобов'язаннями, що виникають внаслідок минулих подій, існування яких буде підтверджено лише після настання або ненастання певних невизначених майбутніх подій. На відміну від поточних зобов'язань, умовні зобов'язання не відображаються в балансі, а лише розкриваються у примітках до фінансової звітності [33; 34].

Принципове значення для теорії обліку поточних зобов'язань має принцип нарахування. Відповідно до нього, зобов'язання відображається в бухгалтерському обліку в момент його виникнення, а не в момент сплати грошових коштів. Цей принцип закріплений у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [47] та є ключовим для правильного формування інформації про поточні зобов'язання у фінансовій звітності. Дотримання принципу нарахування забезпечує відповідність доходів і витрат у відповідних звітних періодах, що є необхідною умовою достовірності фінансової звітності [8; 53].

Таким чином, поточні зобов'язання є комплексним економіко-правовим явищем, яке відображає систему боргових відносин підприємства з різними категоріями кредиторів. Їх правильне теоретичне розуміння є необхідною передумовою для організації достовірного бухгалтерського обліку та ефективного аудиту.

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення сутності поточних зобов'язань підприємства*

Підхід до визначення	Ключова характеристика
Правовий підхід (Цивільний кодекс України, ст. 509)	Зобов'язання як цивільно-правові відносини між боржником та кредитором щодо виконання певних дій
Економічний підхід (Сопко В.В., Бутинець Ф.Ф.)	Зобов'язання як форма залучення позикового капіталу для фінансування операційної діяльності
Обліковий підхід (НП(С)БО 11, Концептуальна основа МСФЗ)	Зобов'язання як заборгованість, що виникла внаслідок минулих подій і призведе до зменшення економічних вигод

* складено автором на основі [5; 38; 53; 55]

Господарський і Цивільний кодекси України є основними нормативними документами, які регулюють зобов'язання в Україні. Методологія обліку та розкриття інформації про зобов'язання у фінансовій звітності закріплена в П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», П(С)БО 11 «Зобов'язання», П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» та П(С)БО 26 «Виплати праців-

никам». Однак у П(С)БО 11 немає офіційного визначення терміна «зобов'язання». Різні тлумачення цього поняття, зазначені в нормативних документах, подано в додатку Б.

Класифікація поточних зобов'язань є багатоаспектною проблемою, яка перебуває у центрі уваги наукових досліджень протягом багатьох років. Вона є необхідною основою для організації аналітичного обліку, формування повної та достовірної фінансової звітності, а також проведення якісного аудиту [38; 42; 43].

Відповідно до НП(С)БО 11, поточні зобов'язання поділяються на такі основні групи: короткострокові кредити банків; поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; короткострокові векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; поточна заборгованість за розрахунками з одержаних авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, із внутрішніх розрахунків; інші поточні зобов'язання [38].

У науковій літературі пропонуються різні підходи до розширеної класифікації поточних зобов'язань. Узагальнення наукових джерел дозволяє виокремити такі класифікаційні ознаки (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Класифікація поточних зобов'язань підприємства за основними ознаками*

Класифікаційна ознака	Групи поточних зобов'язань	Приклади
За видами (рах. Плану рахунків)	Короткострокові позики; кредиторська заборгованість; заборгованість перед бюджетом, персоналом, зі страхування; інші	Рах. 60, 62, 63, 64, 65, 66, 68
За терміном погашення	Поточна (строк не настав); відстрочена (угодою); прострочена (строк минув)	До 12 міс.; пролонгована; понад строк
За видом контрагентів	Перед постачальниками; банками; персоналом; бюджетом; страховими органами; іншими кредиторами	Рах. 63; 60; 66; 64; 65; 68
За валютою	В національній валюті (гривня); в іноземній валюті	Субрах. 631; 632
За ступенем забезпеченості	Забезпечені (заставою, порукою); незабезпечені	Кредити банків; авансові платежі

Продовження табл. 1.2.

Класифікаційна ознака	Групи поточних зобов'язань	Приклади
За способом виникнення	Договірні (за договорами); позадоговірні (податкові, трудові)	Рах. 63, 62; рах. 64, 65, 66
За пріоритетністю погашення	Привілейовані (заробітна плата, соціальні); звичайні	Рах. 65, 66; рах. 63, 68

** складено автором на основі [37; 38; 42; 43]*

Основну схему класифікації зобов'язань викладено в П(С)БО 11 «Зобов'язання»; відповідно до неї зобов'язання поділяються на чотири категорії: довгострокові, поточні, забезпечення майбутніх витрат і платежів та доходи майбутніх періодів (додаток В).

Особливої уваги заслуговує питання розмежування поточних та довгострокових зобов'язань. Відповідно до НП(С)БО 11 та МСБО 1, якщо строк погашення довгострокового зобов'язання настає протягом 12 місяців від дати балансу, воно переводиться до складу поточних зобов'язань та відображається на рахунку 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» [9; 38].

Оцінка поточних зобов'язань здійснюється за сумою погашення – не дисконтованою сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язань у процесі звичайної діяльності підприємства [38]. Ця норма є принциповою відмінністю від оцінки довгострокових зобов'язань, які підлягають дисконтуванню. Дискусійним у науковій літературі залишається питання про доцільність дисконтування поточних зобов'язань зі значними строками погашення в умовах високої інфляції [18; 42].

Для зобов'язань в іноземній валюті оцінка здійснюється відповідно до НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»: монетарні статті перераховуються за курсом НБУ на дату балансу, а курсові різниці включаються до складу доходів або витрат відповідного звітного року [40]. В умовах значних коливань курсу гривні у 2022–2024 роках це питання набуло особливого практичного значення.

Водночас, у міжнародній практиці використовують такі види оцінки, що відображені в додатку Д.

Таким чином, багатоаспектна класифікація та правильна оцінка поточних зобов'язань є фундаментом їх коректного відображення в обліку та звітності. Недотримання вимог НП(С)БО 11 щодо класифікації та оцінки є типовим аудиторським ризиком, що може призвести до суттєвого викривлення фінансової звітності [37; 38; 42].

1.2. Нормативно-правове регулювання та документальне забезпечення обліку поточних зобов'язань

Нормативно-правова база регулювання обліку поточних зобов'язань в Україні формувалась поетапно і зазнала суттєвих змін у 2015–2026 роках. Вона є трирівневою: перший рівень – законодавчі акти; другий – національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку; третій – інструктивні та методичні матеріали [17; 47; 55].

Системоутворюючим документом є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV, який упродовж 2015–2026 років зазнав багатьох редакцій. Найбільш значущими змінами стали: розширення кола підприємств, що зобов'язані застосовувати МСФЗ (2017–2018 рр.); запровадження електронного подання фінансової звітності; введення вимог щодо обов'язкового аудиту для підприємств публічного інтересу та великих підприємств [47].

Ключовим стандартом у сфері обліку поточних зобов'язань є НП(С)БО 11 «Зобов'язання», затверджене наказом МФУ від 31.01.2000 № 20. Стандарт неодноразово уточнювався та доповнювався. Зміни 2020 року торкнулись уточнення вимог щодо дисконтування довгострокових зобов'язань і не вплинули на порядок оцінки поточних зобов'язань, які продовжують відображатись за сумою погашення [6; 38]. В таблиці 1.3. здійснено аналіз Нормативно-правова база обліку поточних зобов'язань підприємства .

Таблиця 1.3 – Нормативно-правова база обліку поточних зобов'язань підприємства*

Рівень регулювання	Документ / Стандарт	Основні положення / Зміни 2015–2026 рр.
I. Законодавчий	Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» (ред. 2026 р.)	Загальні засади організації обліку; зміни 2017 р. – МСФЗ; 2022 р. – воєнний стан
	Закон України № 2573-IX від 06.09.2022 «Про забезпечення функціонування бух. обліку під час воєнного стану»	Спрощення щодо первинних документів; відстрочення подання звітності під час воєнного стану
	Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003	Регулювання господарських зобов'язань і порядку розрахунків між суб'єктами господарювання
	Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003	Загальні засади виникнення та виконання зобов'язань; строк позовної давності (3 роки)
II. Стандарти	НП(С)БО 11 «Зобов'язання», затв. наказом МФУ № 20 від 31.01.2000 зі змінами	Методологія визнання, оцінки та класифікації зобов'язань; оцінка за сумою погашення
	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом МФУ № 73 від 07.02.2013 зі змінами	Форма Балансу: р. IV «Поточні зобов'язання і забезпечення»; коди рядків 1600–1700
	НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», затв. наказом МФУ № 193 від 10.08.2000 зі змінами	Перерахунок зобов'язань в іноземній валюті; порядок відображення курсових різниць
	МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» (ред. 2022 р.)	Для підприємств на МСФЗ: визнання, оцінка та розкриття забезпечень; умовні зобов'язання
III. Методичний	Інструкція про застосування Плану рахунків, затв. наказом МФУ № 291 від 30.11.1999 зі змінами	Порядок обліку на рахунках 60–68 Класу 6 «Поточні зобов'язання»
	Закон України № 2464-VI від 08.07.2010 «Про збір та облік ЄСВ» (ред. 2026 р.)	Порядок нарахування та сплати ЄСВ (рах. 651); ставки ЄСВ 2015–2026 рр. (22 % від бази нарахування)

* складено автором на основі [6; 17; 38; 47; 55]

В умовах воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, підприємства зіткнулись із суттєвими труднощами у веденні бухгалтерського обліку. Закон № 2573-IX дозволив відновлювати первинні документи, знищені або втрачені внаслідок збройної агресії; відстрочити подання фінансової звітності; проводити спрощену інвентаризацію [2; 48]. Ці положення безпосередньо стосуються обліку поточних зобов'язань, оскільки

документальне підтвердження їх наявності та розміру є необхідною умовою достовірності облікових даних.

Документальне забезпечення обліку поточних зобов'язань охоплює три групи документів [12; 15]. Перша група – документи, що підтверджують виникнення зобов'язань: договори купівлі-продажу, підряду, надання послуг, кредитні договори; рахунки-фактури (інвойси); видаткові та товарно-транспортні накладні; акти виконаних робіт; векселі; трудові договори. Друга група – документи, що підтверджують стан і зміни зобов'язань: відомості нарахування заробітної плати; розрахунки ЄСВ; податкові декларації; акти звірки розрахунків; виписки банківських рахунків. Третя група – документи, що підтверджують погашення зобов'язань: платіжні доручення; касові ордери; банківські виписки; акти взаємозаліку однорідних вимог.

Аналітичне забезпечення обліку поточних зобов'язань передбачає ведення розгорнутого аналітичного обліку в розрізі кожного кредитора, виду зобов'язань, строку виникнення та погашення. У 2015–2026 роках значного поширення набули інтегровані автоматизовані системи бухгалтерського обліку – SAP, 1С: Бухгалтерія, М.Е.Дос, BAS Бухгалтерія та інші, – що суттєво підвищили аналітичність облікових даних та забезпечили оперативний контроль за станом розрахунків [16; 57].

Цифрова трансформація обліку поточних зобов'язань у 2015–2026 роках реалізується через: застосування хмарних бухгалтерських платформ (автоматичне синхрунування банківських виписок, формування проведення); впровадження електронного документообігу (EDI); використання штучного інтелекту для автоматичної класифікації операцій та контролю розрахунків; застосування технологій Big Data для аналізу великих масивів даних про зобов'язання [16; 57]. Попри очевидні переваги, цифровізація потребує відповідного захисту даних та посилення кіберзахисту облікових систем.

1.3. Організація та методика обліку поточних зобов'язань на підприємстві

Організація обліку поточних зобов'язань підприємства охоплює сукупність методів, прийомів і процедур, спрямованих на своєчасне, повне та достовірне відображення інформації про зобов'язання в системі рахунків бухгалтерського обліку, первинній документації та облікових регістрах. Належно побудована система організації обліку є необхідною умовою формування якісної фінансової звітності та забезпечення ефективного управління платоспроможністю підприємства [51; 53].

Організація документального забезпечення обліку поточних зобов'язань. Первинна документація є основою облікового процесу, оскільки саме первинні документи підтверджують факт виникнення зобов'язання та є підставою для його відображення в регістрах бухгалтерського обліку. Для обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками використовуються: рахунок-фактура, видаткова накладна, товарно-транспортна накладна, акт виконаних робіт (наданих послуг). Для обліку розрахунків з оплати праці -табелі використання робочого часу, розрахункова відомість, платіжна відомість. Для розрахунків із бюджетом і фондами - відповідні розрахунки та декларації, сформовані на підставі первинних документів [14; 17]. Відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV, первинні документи можуть складатися як у паперовій, так і в електронній формі за умови дотримання вимог до їх оформлення та зберігання [15]. На підприємстві особливо важливим є дотримання встановленого графіка документообігу, що визначає строки передачі документів від матеріально відповідальних осіб і структурних підрозділів до бухгалтерії, оскільки несвоєчасне отримання первинних документів безпосередньо призводить до викривлення залишків за рахунками обліку поточних зобов'язань [26; 56].

Облікова політика підприємства щодо поточних зобов'язань. Важливим елементом організаційно-методичного забезпечення є формування облікової

політики підприємства в частині поточних зобов'язань. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства, затверджених наказом МФУ від 27.06.2013 № 635, підприємство самостійно визначає методологічні підходи до обліку зобов'язань, зокрема: методику оцінки зобов'язань в іноземній валюті та порядок відображення курсових різниць відповідно до НП(С)БО 21; підходи до формування забезпечень майбутніх витрат і платежів (зокрема, забезпечення на виплату відпусток, гарантійного забезпечення); порядок визнання зобов'язання таким, що не підлягає погашенню; критерії розмежування поточних і довгострокових зобов'язань у разі рефінансування [26; 40; 56]. Чітко сформована облікова політика є інструментом забезпечення зіставності облікових даних між звітними періодами та формує методологічну основу для проведення аудиторської перевірки [44; 50].

Організація синтетичного та аналітичного обліку. Синтетичний облік поточних зобов'язань здійснюється на рахунках 6 класу «Поточні зобов'язання» відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку, затвердженого наказом МФУ № 291 від 30.11.1999. Рахунки цього класу є пасивними: збільшення зобов'язань відображається за кредитом, погашення - за дебетом. Аналітичний облік ведеться за кожним окремим кредитором і кожним пред'явленим до оплати рахунком — сума залишків аналітичних рахунків повинна відповідати залишку відповідного синтетичного рахунку [17; 46]. Для забезпечення повноти аналітичного обліку на підприємстві доцільно формувати аналітичні рахунки в розрізі груп постачальників (постачальники сировини, матеріалів, паливно-мастильних матеріалів, запасних частин, виробничих послуг), видів зобов'язань та строків їх погашення, що суттєво підвищує інформативність облікових даних для управлінських рішень [4; 24].

Організація облікових реєстрів. Відображення господарських операцій з поточних зобов'язань у реєстрах бухгалтерського обліку здійснюється відповідно до журнально-ордерної форми обліку. Основними реєстрами для обліку поточних зобов'язань є: журнал-ордер № 3 (для обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками за рахунком 63), журнал-ордер № 4 (для

обліку короткострокових кредитів банків за рахунком 60), журнал-ордер № 5 і № 5А (для обліку витрат виробництва та рахунків 65, 66), а також аналітичні відомості нарахування заробітної плати за підрозділами підприємства [12; 14]. В умовах застосування автоматизованих бухгалтерських систем зазначені регістри формуються програмним забезпеченням автоматично у вигляді машинограм або електронних файлів, що суттєво скорочує трудомісткість облікових процедур та мінімізує технічні помилки [7; 57].

Методика обліку окремих видів поточних зобов'язань виробничого підприємства. На підприємстві найбільш значущими за обсягом є такі групи поточних зобов'язань: розрахунки з постачальниками сировини та матеріалів (рахунок 63), розрахунки за виплатами працівникам (рахунок 66), розрахунки з бюджетом (рахунок 64) та розрахунки за страхуванням (рахунок 65). Заборгованість за імпортними контрактами, якими забезпечуються поставки іноземної сировини або комплектуючих, підлягає переоцінці на кожну дату балансу за курсом НБУ з відображенням курсових різниць у складі фінансових витрат або доходів відповідно до вимог НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [40]. Нарахована, але не виплачена заробітна плата відображається за кредитом субрахунку 661 «Розрахунки за заробітною платою» і є поточним зобов'язанням підприємства; аналітичний облік ведеться за кожним працівником [21; 53]. Розрахунки з бюджетом за ПДВ, ПДФО, військовим збором та єдиним соціальним внеском відображаються за субрахунками 641, 642, 651 з дотриманням встановлених термінів подання звітності та сплати зобов'язань [13; 49].

Інвентаризація поточних зобов'язань. Обов'язковим елементом організації обліку поточних зобов'язань є проведення їх інвентаризації. Відповідно до Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженого наказом МФУ від 02.09.2014 № 879, підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію зобов'язань перед складанням річної фінансової звітності. Метою інвентаризації є перевірка наявності та підтвердження сум за-

боргованостей за даними бухгалтерського обліку шляхом звіряння розрахунків із кредиторами — складання актів звіряння взаємних розрахунків. На підприємстві в ході інвентаризації поточних зобов'язань особливий перевірі підлягають: реальність заборгованості перед постачальниками за не проведеними первинними документами; обґрунтованість і повнота нарахованих забезпечень; наявність зобов'язань із строком позовної давності, що минув і підлягають списанню [41; 56]. Своєчасне проведення інвентаризації зобов'язань не лише забезпечує достовірність фінансової звітності, а й суттєво знижує ризик виявлення суттєвих викривлень під час зовнішнього аудиту [10; 50].

Автоматизація обліку поточних зобов'язань. Сучасний стан розвитку інформаційних технологій визначає зростаючу роль автоматизованих бухгалтерських систем в організації обліку поточних зобов'язань. Застосування спеціалізованих програмних комплексів (зокрема, BAS Бухгалтерія, М.Е.Дос та інших систем автоматизації обліку) дозволяє в режимі реального часу відстежувати стан розрахунків із кожним контрагентом, автоматично формувати регістри обліку, генерувати акти звіряння взаємних розрахунків та готувати дані для заповнення фінансової звітності [7; 16; 57]. Цифрова трансформація облікового процесу значно скорочує трудовитрати на обробку первинних документів, підвищує точність та оперативність облікової інформації і створює надійну інформаційну базу для управлінського аналізу й аудиту поточних зобов'язань виробничого підприємства [7; 16].

Таким чином, раціональна організація та науково обґрунтована методика обліку поточних зобов'язань на підприємстві передбачає системний підхід до побудови документального забезпечення, аналітичного обліку, облікових регістрів, облікової політики та автоматизації. Дотримання зазначених принципів організації облікового процесу формує надійну інформаційну основу для складання достовірної фінансової звітності та проведення ефективного аудиту поточних зобов'язань [26; 44; 53].

1.4. Облік поточних зобов'язань та особливості відображення в фінансові звітності

На практиці зобов'язання відображаються в обліку лише тоді, коли за ними виникає заборгованість. Тобто ті зобов'язання, що передбачені договором і повинні бути виконані в майбутньому, але ще не спричинили заборгованості, в обліку не показуються. Поточні зобов'язання з'являються після отримання товарів, виконання робіт чи надання послуг, отримання авансів, а також після нарахування заробітної плати, податків, зборів тощо - іншими словами, як наслідок минулих подій.

У національних положеннях бухгалтерського обліку застосовується поняття «минула подія». Це поняття трактують як першу з двох подій господарської операції, яка спрямована на збільшення економічних ресурсів з очікуванням одержати від їх використання більшу вигоду, ніж передбачуване зменшення ресурсів при погашенні зобов'язань. Зміст першої й другої подій господарських операцій наведено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4 - Зміст подій за операціями, що призводять до виникнення та погашення зобов'язань*

Господарська операція	Перша подія (виникнення зобов'язання)	Друга подія (погашення зобов'язання)
Придбання запасів, приймання робіт і послуг	Надходження запасів або отримання робіт і послуг від постачальника (підрядника).	Оплата постачальнику (підряднику) за отримані запаси, роботи або послуги.
Продаж товарів, робіт і послуг	Отримання від покупців передоплати або авансу.	Відвантаження (надання) товарів, робіт або послуг покупцям.
Виробництво, обслуговування та управління підприємством	Нарахування заробітної плати, внесків на пенсійне й соціальне страхування та податків, що відносяться на витрати.	Виплата заробітної плати, сплата страхових внесків та відповідних податків до бюджету.
Відвантаження товарів, виконання робіт чи послуг або одержання авансу від покупців	Відвантаження/виконання робіт або отримання авансу (виникнення зобов'язання або права).	Нарахування податків, що підлягають сплаті до бюджету в зв'язку з отриманням доходу; потім їх фактична сплата до бюджету (погашення зобов'язання).

*складено автором

Синтетичний облік поточних зобов'язань ведеться на рахунках 6 класу «Поточні зобов'язання» відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку, затвердженого наказом МФУ № 291 від 30.11.1999 зі змінами. Рахунки цього класу є пасивними: збільшення зобов'язань відображається за кредитом, їх погашення – за дебетом. Особливістю рахунків 63, 64, 65, 68 є можливість розгорнутого сальдо [14; 17].

В таблиці 1.5 наведемо структуру класу 6.

Таблиця 1.5 - Структура класу 6 «Поточні зобов'язання»*

№ рахунка	Назва рахунка	Призначення
60	«Короткострокові позики»	Облік кредитів банків, які потрібно повернути протягом 12 місяців після балансу, а також позик, термін погашення яких вже сплив
61	«Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	Відображення розрахунків за зобов'язаннями, що перейшли із довгострокових класифікацій після наближення терміну погашення до 12 місяців від дати балансу
62	«Короткострокові векселі видані»	Облік заборгованості перед постачальниками, підрядниками та іншими контрагентами, коли суб'єктом видані векселі
63	«Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	Відображення розрахунків за матеріалами, сировиною, товарами, виконаними роботами та наданими послугами
64	«Розрахунки за податками й платежами»	Облік всіх платежів до бюджету, включаючи податки з працівників, фінансові санкції в дохід бюджету, дотації, субсидії та інші асигнування
65	«Розрахунки за страхуванням»	Відображення відрахувань на обов'язкове державне соцстрахування, страхування майна, індивідуальне страхування працівників та інших страхувальних операцій
66	«Розрахунки за виплатами працівникам»	Облік всіх виплат працівникам підприємства (облікового та необлікового складу), зокрема з оплати праці і інших поточних виплат
67	«Розрахунки з учасниками та кошти клієнтів»	Акумуляція інформації про розрахунки з засновниками та учасниками щодо дивідендів, повернення часток; також облік коштів клієнтів надавачів фінансових послуг (не банків) та зобов'язань за електронними грошима
68	«Розрахунки за іншими операціями»	Облік розрахунків, які не відображено на рахунках 63–67
69	«Доходи майбутніх періодів»	Узагальнення інформації про доходи, отримані в звітному періоді, але які будуть включені до доходів у майбутніх періодах

*складено автором

Аналітичний облік поточних зобов'язань ведеться за кожним окремим кредитором та кожним пред'явленим до оплати рахунком. Сума залишків аналітичних рахунків має дорівнювати залишку відповідного синтетичного рахунку [15; 13]. Такий контроль є необхідним для забезпечення повноти і достовірності облікових даних.

Слід зазначити особливість рахунків 63, 64, 65, 68: на окремих субрахунках сальдо на кінець місяця може бути не лише кредитовим, але й дебетовим. Такі показники не згортаються, а сальдо синтетичного рахунку визначається розгорнуто за дебетом і кредитом як сума відповідного сальдо на субрахунках. Дебетове сальдо відображається як дебіторська заборгованість у складі оборотних активів [51].

Облік кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги здійснюється на рахунку 63. На субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» обліковується заборгованість у національній валюті, на субрахунку 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» – заборгованість в іноземній валюті. Аналітичний облік ведеться за кожним постачальником та кожним пред'явленим до сплати рахунком. Особливістю є ведення реєстру «Картка рахунку 631» в розрізі контрагентів і дат виникнення заборгованості [12; 14].

Облік короткострокових кредитів банків здійснюється на рахунку 60. Синтетичний облік ведеться на субрахунках 601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті» та 602 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті». Аналітичний облік ведеться за кожним кредитом окремо (вид кредиту, строк, відсоткова ставка). Нарахування відсотків за кредитами відображається проведенням: Дт 951 «Відсотки за кредит» – Кт 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» [12].

Типові бухгалтерські проведення з обліку основних видів поточних зобов'язань наведено в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6 – Типові бухгалтерські проведення з обліку поточних зобов'язань

№ п/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Отримано товари від постачальника (без ПДВ)	281, 28	631
2	Відображено суму ПДВ за придбаними товарами	641	631
3	Погашено заборгованість перед постачальником	631	311
4	Отримано аванс від покупця	311	681
5	Зараховано аванс при реалізації товарів	681	361
6	Отримано короткостроковий кредит банку	311	601
7	Нараховано відсотки за кредитом банку	951	684
8	Погашено короткостроковий кредит	601	311
9	Нараховано заробітну плату виробничому персоналу	23	661
10	Нараховано заробітну плату адміністративному персоналу	92	661
11	Утримано ПДФО із заробітної плати (18 %)	661	641
12	Утримано військовий збір із заробітної плати (1,5 %)	661	642
13	Нараховано ЄСВ на фонд оплати праці (22 %)	23, 92, 93	651
14	Перераховано ЄСВ до Пенсійного фонду	651	311
15	Списано прострочену кредиторську заборгованість до доходу	631	717

Джерело: складено автором на основі [12; 14; 17]

Особливої уваги потребує облік розрахунків з оплати праці. Відповідно до ст. 115 Кодексу законів про працю України, заробітна плата виплачується не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує шістнадцяти календарних днів. Нарахована, але не виплачена заробітна плата відображається за кредитом субрахунку 661 «Розрахунки за заробітною платою» і є поточним зобов'язанням підприємства. Аналітичний облік ведеться за кожним працівником [21].

Ставки ЄСВ зазнали суттєвих змін у 2015–2026 роках. Законом України «Про збір та облік ЄСВ» № 2464-VI зі змінами встановлена єдина ставка ЄСВ у розмірі 22 % від бази нарахування (з 01.01.2016 р.), що нараховується роботодавцем [49]. Мінімальний розмір ЄСВ динамічно зростав відповідно до підвищення мінімальної заробітної плати: у 2016 р. – 303,16 грн; у 2020 р. – 1039,06 грн (з вересня – 1100,00 грн); у 2022 р. – 1430,00 грн (до жовтня) та 1474,00 грн (з жовтня); у 2024 р. – від 1562,00 грн до 1760,00 грн, що відображає загальну тенденцію зростання вартості робочої сили [13].

Облік розрахунків з бюджетом (рахунок 64) є складним через різноманітність видів податків і зборів: субрахунок 641 – розрахунки за податками (ПДВ, ПДФО, податок на прибуток тощо); субрахунок 642 – розрахунки за обов'язковими платежами (військовий збір); субрахунок 643 – податкові зобов'язання. Наявність і розмір дебетового сальдо на рах. 641 може свідчити про переплату податків і є важливим аспектом аудиту поточних зобов'язань [12; 14].

Списання простроченої кредиторської заборгованості здійснюється відповідно до п. 5 НП(С)БО 11: якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду. Найчастіше це відбувається при закінченні строку позовної давності (3 роки відповідно до ст. 257 Цивільного кодексу України), ліквідації кредитора або прощенні боргу. Бухгалтерське проведення: Дт 631 (або інший рахунок зобов'язань) – Кт 717 «Дохід від списання кредиторської заборгованості» [41].

У сфері аналітичного обліку поточних зобов'язань велике практичне значення мають регістри обліку. В умовах автоматизованого обліку основними регістрами є: журнал-ордер № 3 (облік розрахунків з постачальниками), журнал-ордер № 4 (облік короткострокових кредитів), журнал-ордер № 5, 5А (облік витрат), відомість нарахування заробітної плати (за кожним підрозділом та загальна по підприємству). В умовах автоматизованої обробки даних ці регістри формуються автоматично в бухгалтерських програмах і можуть мати різні форми залежно від програмного забезпечення [12; 14].

Відображення поточних зобов'язань у фінансовій звітності є кінцевим результатом облікового процесу та одним із ключових способів донесення інформації до зацікавлених користувачів. Основним звітним документом є Баланс (Звіт про фінансовий стан), форма № 1, затверджена НП(С)БО 1 [39]. В розділі IV «Поточні зобов'язання і забезпечення» відображаються всі види поточних зобов'язань підприємства.

Структура розділу III Балансу (Звіту про фінансовий стан) відповідно до НП(С)БО 1 представлена в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7 – Структура розділу III «Поточні зобов'язання і забезпечення» Балансу (форма № 1)*

Код рядка	Стаття балансу	Рахунок синтетичного обліку
1600	Короткострокові кредити банків	Кт рах. 601, 602 (залишок)
1610	Векселі видані	Кт рах. 62
1615	Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	Кт рах. 61
1620	Поточна КЗ за товари, роботи, послуги	Кт рах. 631, 632 (залишок)
1630	Поточна КЗ за розрахунками з бюджетом	Кт рах. 641, 642
1640	Поточна КЗ за розрахунками зі страхування	Кт рах. 651, 652
1650	Поточна КЗ за розрахунками з оплати праці	Кт рах. 661, 662
1660	Поточна КЗ за одержаними авансами	Кт рах. 681
1665	Поточна КЗ з учасниками	Кт рах. 671, 672
1690	Інші поточні зобов'язання	Кт рах. 372, 682, 683, 684, 685
1700	Усього за розділом IV	Сума рядків 1600–1690

* складено автором на основі [17; 39]

Вимоги до розкриття інформації про поточні зобов'язання у примітках до фінансової звітності визначені НП(С)БО 11. Підприємство зобов'язане розкривати: суму зобов'язань, строк яких минув у звітному році; перелік і суми забезпечень; суму та строки погашення забезпечень; суму зобов'язань перед пов'язаними особами [38].

Для підприємств, що застосовують Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), відповідні вимоги щодо розкриття поточних зобов'язань встановлено МСБО 1 «Подання фінансових звітів». Зобов'язання класифікується як поточне, якщо: очікується, що воно буде погашене у звичайному операційному циклі; воно утримується передусім з метою торгівлі; воно підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців після звітного; суб'єкт господарювання не має безумовного права відкласти погашення щонайменше на дванадцять місяців після звітного [9].

Важливим елементом методологічного забезпечення є облікова політика підприємства щодо поточних зобов'язань. У наказі про облікову політику підприємство повинно визначити: методи оцінки зобов'язань в іноземній валюті та порядок відображення курсових різниць; підходи до формування забезпечень (на оплату відпусток – виходячи із середньоденної заробітної плати та кількості невикористаних днів відпустки); порядок інвентаризації зобов'язань; критерії визнання зобов'язання таким, що не підлягає погашенню [26; 56].

Аналіз поточних зобов'язань на основі фінансової звітності дозволяє розрахувати ряд ключових фінансових показників платоспроможності та ліквідності. Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття) розраховується як відношення оборотних активів до суми поточних зобов'язань; оптимальне значення – від 1,5 до 2,5. Коефіцієнт швидкої ліквідності – відношення оборотних активів без виробничих запасів до поточних зобов'язань; норма – 0,6–1,0. Коефіцієнт абсолютної ліквідності – відношення грошових коштів та поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань; оптимальне значення – 0,2–0,35 [1; 22].

Сучасні тенденції у сфері підготовки фінансової звітності в умовах воєнного стану 2022–2026 років суттєво вплинули на практику відображення поточних зобов'язань. Ряд підприємств, що постраждали від збройної агресії або перемістились з зони бойових дій, отримали право на відстрочення подання звітності, відновлення втрачених облікових документів, спрощену інвентаризацію [2; 48]. Ці обставини підвищують ризик суттєвих викривлень у фінансовій звітності та обумовлюють підвищену увагу з боку аудиторів до розділу поточних зобов'язань.

Таким чином, відображення поточних зобов'язань у фінансовій звітності є багатоаспектним процесом, що вимагає суворого дотримання вимог НП(С)БО 11, НП(С)БО 1 та інших нормативних документів. Облікова політика підприємства є інструментом забезпечення якості відображення поточних зобов'язань і має бути чітко розробленою та реалізованою на практиці [26; 56].

2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Мета, завдання, джерела інформації та планування аудиту поточних зобов'язань

Аудит поточних зобов'язань є однією з важливих ділянок загальної аудиторської перевірки фінансової звітності підприємства. Метою аудиту поточних зобов'язань є отримання достатніх та прийнятних аудиторських доказів для висловлення думки щодо того, чи відображені поточні зобов'язання у всіх суттєвих аспектах відповідно до застосованої концептуальної основи фінансової звітності [10; 11].

Завдання аудиту поточних зобов'язань формуються на основі тверджень (assertions) відповідно до МСА 315 (переглянутий, 2019) «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення». Відповідно до цього стандарту, аудитор збирає докази щодо правомірності таких тверджень: існування (чи існують зобов'язання на дату балансу); повнота (чи всі зобов'язання відображено); оцінка та розподіл (чи відображено зобов'язання у правильних сумах та правильних звітних періодах); класифікація та розуміння (чи правильно класифіковано зобов'язання в балансі); права та обов'язки (чи є підприємство юридично зобов'язаним за відображеними зобов'язаннями) [32; 36].

Таблиця 2.1 – Твердження МСА 315 та відповідні завдання аудиту поточних зобов'язань*

Твердження (assertion)	Зміст твердження стосовно поточних зобов'язань	Ризик суттєвого викривлення
Існування	Всі відображені поточні зобов'язання дійсно існували на дату балансу	Відображення неіснуючих або вже погашених зобов'язань
Повнота	Всі поточні зобов'язання підприємства відображені у звітності	Неповне відображення зобов'язань (перед постачальниками, бюджетом, персоналом)
Оцінка та розподіл	Зобов'язання відображено у правильних сумах і правильних звітних періодах	Неправильна оцінка або некоректний розподіл за звітними періодами
Права та обов'язки	Відображені зобов'язання є юридично дійсними обов'язками підприємства	Відображення зобов'язань третіх осіб або умовних зобов'язань як фактичних

Продовження табл. 2.1.

Твердження (assertion)	Зміст твердження стосовно поточних зобов'язань	Ризик суттєвого викривлення
Класифікація	Зобов'язання правильно класифіковано як поточні і відображено у відповідних статтях балансу	Некоректна класифікація (поточне / довгострокове)

** складено автором на основі [32; 36]*

Процес аудиту поточних зобов'язань здійснюється поетапно. Відповідно до вимог МСА та наукових досліджень вітчизняних авторів виокремлюють такі основні етапи [53; 13]:

Перший етап – підготовчий: ознайомлення з підприємством, вивчення облікової політики, укладання договору про надання аудиторських послуг, визначення суттєвості та попередня оцінка аудиторського ризику.

Другий етап – планування: розробка загальної стратегії аудиту та детального плану, визначення обсягу та характеру аудиторських процедур, розробка програми аудиту поточних зобов'язань.

Третій етап – виконання: тестування системи внутрішнього контролю, виконання процедур по суті (перевірка залишків, аналітичні процедури, підтвердження), отримання та оцінка аудиторських доказів.

Четвертий етап – завершальний: оцінка виявлених відхилень і помилок, формування аудиторських висновків, оформлення робочої документації та підготовка аудиторського звіту (висновку) [53; 44; 54].

Джерелами інформації для аудиту поточних зобов'язань слугують: первинні документи (договори, рахунки-фактури, накладні, акти, виписки банку, платіжні доручення); облікові реєстри (журнали-ордери № 3, 4, 5, відомість нарахування заробітної плати); Головна книга; Баланс та Примітки до фінансової звітності; декларації з ПДВ, звіти з ЄСВ, податкові декларації; внутрішні регламенти підприємства (облікова політика, посадові інструкції, регламенти документообігу); акти інвентаризації зобов'язань; акти звірки розрахунків із кредиторами [10; 11; 36].

Планування аудиту поточних зобов'язань здійснюється відповідно до МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» та включає такі етапи: попереднє планування (отримання знань про бізнес клієнта, галузь, правове середовище); оцінка суттєвості та рівня ризику; ідентифікація значущих

рахунків та класів операцій (визначення суттєвості поточних зобов'язань у структурі пасивів); розроблення аудиторської стратегії та плану аудиту; складання загального плану та програми аудиту поточних зобов'язань [36; 50].

Суттєвість для аудиту поточних зобов'язань встановлюється відповідно до МСА 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту». Загальна суттєвість, як правило, визначається як певний відсоток від ключового фінансового показника (5 % від прибутку до оподаткування, 0,5–1 % від виручки, 1–2 % від суми активів, 1–2 % від суми поточних зобов'язань). Виконавська суттєвість встановлюється нижче загальної суттєвості (зазвичай 60–75 % від неї) для зниження ймовірності невиявлення викривлень [36; 50].

Таким чином, аудит поточних зобов'язань є комплексним процесом, що вимагає ретельного планування, розуміння специфіки діяльності підприємства та застосування широкого спектру аудиторських процедур відповідно до вимог МСА. Якісне планування аудиту є запорукою ефективного використання аудиторського часу та отримання достатніх аудиторських доказів [10; 32].

2.2. Оцінка системи внутрішнього контролю та аудиторського ризику поточних зобов'язань

Оцінка системи внутрішнього контролю (СВК) є центральним елементом аудиторської методології та передумовою ефективного аудиту поточних зобов'язань. Відповідно до МСА 315 (переглянутий, 2019) «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення», аудитор зобов'язаний отримати розуміння контрольного середовища, оцінки ризиків суб'єкта господарювання, інформаційних систем та комунікацій, а також контрольних дій, що стосуються аудиту [29; 36].

Оцінка СВК щодо поточних зобов'язань передбачає тестування ключових контрольних процедур. В таблиці 2.2 наведено основні контрольні процедури та відповідні ризики при їх неефективності.

Таблиця 2.2 – Оцінка ключових контрольних процедур СВК щодо поточних зобов'язань*

Ділянка обліку	Ключова контрольна процедура	Ризик при неефективності контролю
Кредиторська заборгованість (рах. 63)	Погодження рахунків-фактур постачальників з договорами та актами приймання товарів (3-стороннє зіставлення)	Сплата за неотримані товари/послуги; подвійний облік
Авансові платежі (рах. 681)	Регулярна звірка авансів отриманих із відвантаженнями товарів	Невиконання зобов'язань перед покупцями
Короткострокові кредити (рах. 60)	Звірка залишків за кредитними договорами з банківськими виписками щомісяця	Неправильний облік тіла кредиту та відсотків
Розрахунки з бюджетом (рах. 64)	Автоматична перевірка правильності розрахунку ПДВ, ПДФО в бухгалтерській системі	Неправильне нарахування або несплата податків
Розрахунки з персоналом (рах. 66)	Погодження відомості нарахування з Табелем обліку робочого часу та наказами	Нарахування зарплати фіктивним особам
ЄСВ (рах. 651)	Автоматичний розрахунок ЄСВ у системі обліку заробітної плати	Неправильне визначення бази нарахування ЄСВ
Кредиторська заборгованість загалом	Щоквартальна інвентаризація та звірка з кредиторами; розгляд керівництвом	Наявність прихованих або невідображених зобов'язань

* складено автором на основі [3; 29; 36]

Модель аудиторського ризику є основою для планування характеру, часу та обсягу аудиторських процедур. Аудиторський ризик (R_a) розраховується як добуток трьох його складових: властивого ризику (R_v), ризику контролю (R_k) та ризику невиявлення (R_n): $R_a = R_v \times R_k \times R_n$. Аудитор управляє рівнем ризику невиявлення, змінюючи характер, час та обсяг процедур [36; 50].

Прийнятний рівень аудиторського ризику, як правило, встановлюється на рівні 5 % (або 0,05). Якщо властивий ризик і ризик контролю оцінені як високі (наприклад, $R_v = 0,8$, $R_k = 0,6$), то рівень ризику невиявлення, який не повинен перевищуватись, становитиме: $R_n = R_a / (R_v \times R_k) = 0,05 / (0,8 \times 0,6) = 0,10$ (10 %). У такому випадку аудитор повинен збільшити обсяг аудиторських процедур [36; 50]. Модель аудиторського ризику при аудиті поточних зобов'язань показано на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 – Модель аудиторського ризику при аудиті поточних зобов'язань*

* складено автором на основі МСА 315 [36; 50]

Властивий ризик у сфері поточних зобов'язань може бути підвищеним через такі фактори: велика кількість операцій з кредиторами; застосування оцінок і суджень; складність розрахунків; наявність операцій в іноземній валюті; ризик навмисного спотворення даних (заниження суми зобов'язань) [44; 56].

Ризик контролю визначається на підставі тестування контролів. Якщо СВК є ефективною (наприклад, проводяться регулярні звірки з кредиторами, затверджуються договори керівництвом), аудитор може покладатися на контролі та зменшити обсяг процедур по суті. Навпаки, якщо контролі є неефективними або не існують, аудитор встановлює максимальний ризик контролю (100 %) [55; 56].

Ризик невиявлення є єдиним компонентом, яким аудитор може управляти, змінюючи характер, строки та обсяг аудиторських процедур. Зниження ризику невиявлення до прийнятного рівня досягається через збільшення обсягу вибірки, застосування ефективніших процедур, проведення перевірок на дату балансу, а не в проміжних звітних датах [44; 56].

Рівень суттєвості для аудиту поточних зобов'язань встановлюється відповідно до МСА 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту». Зазвичай за базовий показник береться валюта балансу (0,5–1 %), або величина поточних зобов'язань (1–2 %), або виручка від реалізації (0,5–1 %). Суми, що перевищують встановлений рівень суттєвості, підлягають обов'язковому відображенню у звіті аудитора [44].

Для ефективного оцінювання аудиторського ризику щодо поточних зобов'язань аудитор застосовує тести контролю – аудиторські процедури, спрямовані на отримання доказів щодо операційної ефективності контролів у відповідних звітних періодах [29; 36]. Типовими тестами контролю є: повторне виконання контрольної процедури (наприклад, перевірка правильності нарахування ЄСВ); інспекція документів, що підтверджують виконання контрольної процедури (підписи на рахунках); опитування відповідальних осіб щодо виконуваних ними контрольних процедур; спостереження за виконанням процедур.

В умовах воєнного стану 2022–2026 років оцінка СВК підприємств суттєво ускладнилась. Аудитори стикаються з такими проблемами: неможливість фізичного доступу до приміщень для перевірки документів; дистанційний режим роботи облікового персоналу; знищення або втрата первинних документів; зміна складу облікового персоналу внаслідок мобілізації або евакуації; обмеження в комунікації з підприємствами у зоні бойових дій [2; 3; 48]. Ці обставини обумовлюють більш консервативну оцінку ризику контролю та розширення обсягу процедур по суті.

Таким чином, якісна оцінка системи внутрішнього контролю та аудиторського ризику є ключовою передумовою ефективного планування аудиту поточних зобов'язань. Чим вища оцінка СВК, тим більше аудитор може покладатись на результати тестів контролю, зменшуючи обсяг процедур по суті. Навпаки, при слабкому контролі аудитор збільшує обсяг незалежних аудиторських процедур [29; 36].

2.3. Методика проведення аудиторських процедур щодо поточних зобов'язань

Методика аудиту поточних зобов'язань являє собою сукупність аудиторських процедур, спрямованих на отримання достатніх та прийнятних аудиторських доказів щодо відповідних тверджень. Відповідно до МСА 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики», аудиторські процедури поділяються на: тести контролю (тестування операційної ефективності системи внутрішнього контролю) та процедури по суті (детальні тести та аналітичні процедури, спрямовані на виявлення суттєвих викривлень на рівні тверджень) [3; 36].

Детальні тести при аудиті поточних зобов'язань включають: аналіз кредиторської заборгованості за строками виникнення; зіставлення даних аналітичного та синтетичного обліку; перевірку правильності відображення операцій у відповідних звітних періодах; підтвердження залишків від кредиторів; перевірку наявності зобов'язань після звітної дати; перевірку правильності нарахування та сплати ЄСВ, ПДФО та інших обов'язкових платежів [3; 11; 25].

Програма аудиту поточних зобов'язань як складова робочих документів аудитора представлена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Програма аудиту поточних зобов'язань підприємства*

№ п/п	Аудиторська процедура	Твердження (assertion)	Джерела інформації
1	Отримання списку кредиторів та аналіз КЗ за строками виникнення (до 30 днів, 31–60, 61–90, понад 90 днів)	Існування, Повнота	Аналітичні дані рах. 63, журнал-ордер № 3
2	Зіставлення залишків на рахунках 60–68 з даними Балансу (р. 1600–1690)	Класифікація, Оцінка	Головна книга, Баланс (форма № 1)
3	Перевірка підтверджуючих документів (договори, акти, накладні) для вибірки зобов'язань	Існування, Права та обов'язки	Договори, рахунки-фактури, акти виконаних робіт
4	Підтвердження залишків від значних кредиторів (письмовий запит)	Існування, Повнота, Оцінка	Відповіді кредиторів, акти звірки
5	Перевірка розрахунку ЄСВ за 12 місяців (ставка 22 %, мінімальна база)	Оцінка, Повнота	Розрахунки ЄСВ, відомості нарахування заробітної плати

Продовження табл. 2.3.

№ п/п	Аудиторська процедура	Твердження (assertion)	Джерела інформації
6	Перевірка правильності утримання ПДФО (18 %) та військового збору (1,5 %) із заробітної плати	Оцінка	Відомості нарахування зарплати, платіжні доручення
7	Перевірка наявності прострочених зобов'язань та їх списання до доходу (рах. 717)	Оцінка, Розподіл	Аналітика рах. 63, акти інвентаризації
8	Аналіз операцій із поточними зобов'язаннями після дати балансу (пошук невідображених зобов'язань)	Повнота, Розподіл	Документи, отримані після звітної дати
9	Перевірка правомірності відображення курсових різниць за зобов'язаннями в іноземній валюті	Оцінка	НП(С)БО 21, банківські виписки, курси НБУ
10	Перевірка відображення зобов'язань у примітках до фінансової звітності	Класифікація, Розкриття	Примітки до фінансової звітності (форма № 5)
11	Порівняльний аналіз структури поточних зобов'язань поточного і попереднього року	Аналітична	Баланси за 2–3 роки

* складено автором на основі [3; 11; 25; 36]

Підтвердження залишків (confirmation) є одним із найважливіших джерел аудиторських доказів щодо поточних зобов'язань відповідно до МСА 505 «Зовнішні підтвердження». Аудитор направляє письмові запити безпосередньо до кредиторів підприємства з проханням підтвердити або спростувати суму заборгованості станом на дату балансу. Метод підтвердження особливо ефективний для перевірки існування та повноти кредиторської заборгованості [30; 36].

Перевірка після балансових подій (відповідно до МСА 560 «Подальші події») передбачає аналіз платежів, здійснених підприємством після дати балансу, але до дати аудиторського звіту. Якщо така оплата стосується зобов'язань, що виникли до дати балансу, це є підтвердженням їх існування. Водночас, платежі, здійснені з порушенням термінів, сигналізують про наявність ризику ліквідності [44].

Перевірка правильності класифікації поточних зобов'язань є критичною аудиторською процедурою, оскільки помилкова класифікація (наприклад, відображення довгострокового кредиту як поточного або навпаки) суттєво спотворює показники фінансової звітності та може ввести в оману користувачів щодо платоспроможності підприємства [1; 53].

Пошук невідображених зобов'язань (search for unrecorded liabilities) є специфічною процедурою, спрямованою на виявлення зобов'язань, що існують на дату балансу, але не відображені в обліку. Аудитор аналізує: документи, отримані після дати балансу (рахунки постачальників, акти виконаних робіт); операції з погашення зобов'язань після звітної дати та виявляє, чи відповідні зобов'язання не були відображені на дату балансу; протоколи засідань ради директорів або правління щодо прийнятих зобов'язань [30; 36].

Перевірка правильності відображення курсових різниць за зобов'язаннями в іноземній валюті здійснюється шляхом: перерахунку залишків кредиторської заборгованості в іноземній валюті за офіційним курсом НБУ на дату балансу; зіставлення із записами в бухгалтерських регістрах; перевірки правильності відображення курсових різниць – позитивні (Кт 714) або від'ємні (Дт 945) – у відповідних звітних періодах [36; 40].

Типові порушення, що виявляються при аудиті поточних зобов'язань, та відповідні аудиторські процедури щодо їх виявлення відображено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Типові порушення при обліку поточних зобов'язань та методи їх виявлення*

Вид порушення	Можливі причини	Аудиторська процедура виявлення
Неповне відображення кредиторської заборгованості	Свідоме приховування, помилки у первинному обліку	Пошук невідображених зобов'язань; підтвердження балансів від кредиторів
Неправильна класифікація (відображення поточного зобов'язання як довгострокового)	Помилки при реструктуризації кредитів; порушення вимог НП(С)БО 11	Аналіз договорів; перевірка строків погашення зобов'язань
Помилки в нарахуванні ЄСВ та ПДФО	Неправильне визначення бази нарахування; застосування неактуальних ставок	Перерахунок нарахувань; звірка з офіційними ставками
Несвоєчасне або неправильне відображення курсових різниць	Незастосування НП(С)БО 21; ручний перерахунок з помилками	Перерахунок за курсами НБУ; порівняння з виписками банку
Несписання простроченої кредиторської заборгованості	Незнання вимог п. 5 НП(С)БО 11; навмисне утримання	Аналіз строків виникнення КЗ; перевірка наявності кредиторів

Продовження табл. 2.4.

Вид порушення	Можливі причини	Аудиторська процедура виявлення
Неправомірне відображення умовних зобов'язань як фактичних	Помилкова інтерпретація вимог НП(С)БО 11 щодо забезпечень	Аналіз договорів і претензій; вивчення судових справ
Подвійний облік кредиторської заборгованості	Дублювання записів в ІТ-системах; людський фактор	Аналіз аналітики рах. 63 на наявність дублів; порівняння з актами звірки

** складено автором на основі [3; 11; 25; 36]*

2.4. Аналітичні процедури та оцінка платоспроможності в аудиті, узагальнення результатів перевірки

Аналітичні процедури є важливою складовою аудиту поточних зобов'язань відповідно до МСА 520 «Аналітичні процедури». Вони являють собою оцінки фінансової інформації через аналіз правдоподібних взаємозв'язків між фінансовими та нефінансовими даними [31; 36]. В аудиті поточних зобов'язань аналітичні процедури застосовуються на трьох етапах: плануванні (для розуміння підприємства і виявлення ризиків); проведенні аудиту по суті (як незалежні процедури); завершенні аудиту (загальний огляд фінансових звітів).

Основними аналітичними процедурами при аудиті поточних зобов'язань є: горизонтальний аналіз (порівняння поточних показників із показниками попередніх звітних років та аналіз відхилень); вертикальний аналіз (визначення питомої ваги кожної статті поточних зобов'язань у загальному підсумку розділу IV Балансу); аналіз фінансових коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності; аналіз оборотності кредиторської заборгованості [1; 22; 31].

Основні коефіцієнти ліквідності та їх нормативні значення наведено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Показники ліквідності та платоспроможності для аналітичних процедур аудиту*

Показник	Формула розрахунку	Норматив	Ризик при відхиленні
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	1,5–2,5	Неплатоспроможність; ризик недостатності ресурсів для покриття зобов'язань

Продовження табл. 2.5.

Показник	Формула розрахунку	Норматив	Ризик при відхиленні
Коефіцієнт швидкої ліквідності	(Оборотні активи – Запаси) / Поточні зобов'язання	0,6–1,0	Ризик невиконання поточних зобов'язань без реалізації запасів
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	(Грошові кошти + Поточні фін. інвестиції) / Поточні зобов'язання	0,2–0,35	Критична нестача ліквідних активів для погашення зобов'язань
Коефіцієнт оборотності КЗ	Чистий дохід (або собівартість закупівель) / Середня КЗ	Галузева норма	Уповільнення – погіршення умов оплати або ліквідності
Середній термін погашення КЗ (днів)	365 / Коефіцієнт оборотності КЗ	30–60 днів	Перевищення – ризик прострочення зобов'язань

* складено автором на основі [1; 22; 31]

Горизонтальний аналіз поточних зобов'язань передбачає порівняння залишків за кожною статтею розділу IV Балансу поточного та попереднього звітного року. Суттєві відхилення (понад рівень суттєвості) потребують аудиторського пояснення. Наприклад, значне збільшення кредиторської заборгованості за товари без відповідного зростання виручки від реалізації може свідчити про наявність фіктивних зобов'язань або ненарахованих доходів. Навпаки, різке зменшення поточних зобов'язань перед бюджетом потребує з'ясування причин [1; 31].

Вертикальний аналіз дозволяє виявити зміни у структурі поточних зобов'язань. Якщо питома вага кредиторської заборгованості за товари зростає при одночасному збільшенні торговельної дебіторської заборгованості, це може свідчити про труднощі з ліквідністю: підприємство отримує гроші від покупців повільніше, ніж погашає зобов'язання перед постачальниками. Такий сигнал є підставою для розширення аудиторських процедур щодо оцінки безперервності діяльності [1; 22].

В умовах воєнного стану 2022–2026 років аналітичні процедури набули підвищеної актуальності у зв'язку з труднощами отримання традиційних документальних доказів. Аудитори активніше застосовують порівняльні аналітичні процедури, аналіз тенденцій, порівняння з галузевими показниками та регресійний аналіз для виявлення незвичних флуктуацій у залишках поточних зобов'язань [2; 3; 48].

Цифрові інструменти аналізу суттєво розширили можливості аналітичних процедур в аудиті поточних зобов'язань. Застосування програмного забезпечення для аудиту (IDEA, ACL, CaseWare), засобів аналізу великих даних та алгоритмів машинного навчання дозволяє: перевіряти всю сукупність операцій (а не лише вибірку); автоматично виявляти дублюючі записи; ідентифікувати нетипові операції (аномалії); проводити порівняльний аналіз значних масивів даних за допомогою математично-статистичних методів [3; 16; 57].

Таким чином, аналітичні процедури є ефективним інструментом аудиту поточних зобов'язань, який дозволяє отримати оглядове розуміння стану розрахунків, виявити потенційні сфери ризику та сфокусувати аудиторські зусилля на найбільш проблемних ділянках. Водночас аналітичні процедури не замінюють детальних тестів, а доповнюють їх [31; 36].

Завершальним етапом аудиту поточних зобов'язань є узагальнення одержаних результатів, оцінка виявлених порушень та підготовка аудиторського висновку. Цей процес здійснюється відповідно до МСА 450 «Оцінка викривлень, виявлених під час аудиту», МСА 700 (переглянутий) «Формування думки та складання звіту незалежного аудитора щодо фінансових звітів» та МСА 705 (переглянутий) «Модифікації думки у звіті незалежного аудитора» [32; 36].

Узагальнення результатів аудиту поточних зобов'язань включає такі елементи: підсумування всіх виявлених викривлень (фактичних і потенційних); оцінку загального впливу викривлень на фінансову звітність; порівняння сукупних викривлень з рівнем суттєвості; формулювання висновків щодо тверджень за кожною суттєвою статтею поточних зобов'язань; оформлення підсумкових робочих документів аудитора [32; 36].

Оцінка виявлених порушень здійснюється за кількісним та якісним критеріями. Кількісна оцінка передбачає зіставлення суми виявлених викривлень з рівнем суттєвості. Якісна оцінка охоплює аналіз характеру викривлень: чи є вони наслідком навмисних дій або помилок; чи свідчать вони про системні

недоліки в організації обліку; чи впливають на розуміння фінансових результатів. Якісна суттєвість може обумовити необхідність модифікації аудиторського висновку навіть при незначних кількісних показниках [31; 32; 36].

За результатами аудиторської перевірки складається аудиторський звіт (висновок). Відповідно до МСА 700 (переглянутий), аудиторський звіт має стандартну структуру: назва, адресат, думка аудитора, основа для думки, ключові питання аудиту, відповідальність управлінського персоналу, відповідальність аудитора, підпис, дата та адреса [43; 47].

Аудитор може висловити одну з чотирьох видів думок: немодифіковану (позитивну) – якщо фінансова звітність відображає достовірно в усіх суттєвих аспектах; думку з застереженням – якщо виявлені викривлення є суттєвими, але не всеохопними; відмову від висловлення думки – при суттєвому обмеженні обсягу; негативну думку – якщо викривлення є суттєвими і всеохопними [43].

В таблиці 2.6 подано класифікацію видів аудиторського висновку згідно Міжнародних стандартів аудиту.

Таблиця 2.6 – Класифікація видів аудиторського висновку за МСА 700–705*

ВИД АУДИТОРСЬКОГО ВИСНОВКУ	ПІДСТАВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ (стосовно поточних зобов'язань)
НЕМОДИФІКОВАНИЙ (позитивний) МСА 700	Поточні зобов'язання відображені достовірно в усіх суттєвих аспектах відповідно до НП(С)БО або МСФЗ
МОДИФІКОВАНИЙ ВИСНОВОК МСА 705: – із застереженням («крім того») – відмова від висловлення думки – негативний висновок	– Із застереженням: суттєві, але не всеосяжні викривлення поточних зобов'язань – Відмова: неможливість отримати достатні докази (знищені документи в умовах воєнного стану) – Негативний: всеосяжні суттєві викривлення поточних зобов'язань

* складено автором на основі МСА 700, 705 [32; 36]

Аудиторський висновок щодо фінансової звітності – основний документ, у якому аудитор висловлює думку щодо достовірності фінансової звітності. Структура аудиторського звіту визначена МСА 700 (переглянутий) та включає обов'язкові елементи: назва; адресат; вступний параграф (предмет аудиту); параграф відповідальності управлінського персоналу; параграф

відповідальності аудитора; думка аудитора; розкриття ключових питань аудиту (для суб'єктів публічного інтересу); інша інформація; підпис і дата [32; 36].

Особливого значення при аудиті поточних зобов'язань набуває повідомлення аудитора особам, які наділені найвищими повноваженнями з керівництва (МСА 260 «Комунікація з особами, яким довірено найвищі повноваження з управління»). Аудитор зобов'язаний повідомляти про: значні недоліки у системі внутрішнього контролю стосовно поточних зобов'язань; знайдені або підозрювані шахрайства; судження аудитора щодо суттєвих питань обліку поточних зобов'язань (облікова політика, суттєві оціночні величини) [36].

В умовах воєнного стану 2022–2026 років аудитори нерідко стикаються з неможливістю отримати достатні аудиторські докази через знищення документів, недоступність майна або персоналу підприємства. У таких ситуаціях МСА 705 передбачає застосування відмови від висловлення думки (*disclaimer of opinion*). Разом з тим, законодавство України передбачає, що підприємства, які в умовах воєнного стану не мали можливості провести аудит, повинні здійснити його та оприлюднити фінансову звітність протягом трьох місяців після припинення воєнного стану [2; 32; 48].

Робоча документація аудитора є основним підтвердженням проведеної роботи. Відповідно до МСА 230 «Аудиторська документація», аудитор зобов'язаний готувати документацію, достатню для того, щоб досвідчений аудитор, який раніше не мав відношення до аудиту, розумів виконану роботу, отримані докази та висновки. Документи зберігаються щонайменше 5 років з дати звіту [44].

Щодо поточних зобов'язань, до складу робочих документів аудитора включаються: план та програма аудиту поточних зобов'язань; таблиці аналізу залишків за рахунками 60–68; запити на підтвердження до кредиторів та отримані відповіді; листи-підтвердження від управлінського персоналу; аркуші коригувань та перекласифікацій; таблиця виявлених порушень та оцінки їх суттєвості [25; 32; 36].

Таким чином, завершальний етап аудиту поточних зобов'язань, що передбачає узагальнення результатів та складання аудиторського висновку, є вирішальним для підтвердження якості всього аудиторського процесу. Якість аудиторського висновку прямо залежить від повноти та достовірності зібраних аудиторських доказів, правильності оцінки виявлених порушень та дотримання вимог МСА [10; 32; 36].

Особливої актуальності набуває впровадження ІТ-технологій в аудит поточних зобов'язань. Використання спеціалізованих аудиторських програм (CAATs – Computer-Assisted Audit Techniques) дозволяє: здійснювати суцільну перевірку масивів даних; виявляти незвичні транзакції; автоматизувати аналітичні процедури; підвищувати ефективність вибірки. В умовах цифровізації аудиторської діяльності ці інструменти є необхідними для якісного аудиту [54; 57].

3. СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»

3.1. Техніко-економічна характеристика підприємства та організації бухгалтерського обліку на ньому

ВАТ «Чорноморська іграшка» створено під час процесу приватизації орендного підприємства Одеського заводу іграшок та зареєстровано виконавчим комітетом Іллічівської районної Ради народних депутатів м. Одеси - свідоцтво про реєстрацію № 05502858 від 27 серпня 1995р.

З початку воно складалося з трьох фабрик: «Спартак», «ім. 30 років ВЛКСМ», «Райпромкомбінат», та входило до Облмістпрому. У 1964 році фабрики були об'єднані в ОПО «Чорноморська іграшка» з підпорядкуванням Міністерству легкої промисловості, яке спеціалізувалось на випуску металевих каркасно-заводних та пластмасових іграшок. У 1989 році ОПО «Чорноморська іграшка» змінило назву на Одеський завод іграшок. У 1993 році Одеський завод іграшок був реорганізований в Орендне підприємство «Одеський завод іграшок».

Товариство є правонаступником всіх грошових коштів та майна, прав та обов'язків АП «Одеський завод іграшок». Засновниками товариства є фізичні та юридичні особи України. Засновники: Зеленьак Василь Васильович (розмір внеску до статутного фонду: 2 629 759,90 грн., 19,1428%), Матейко Оксана Іванівна (розмір внеску до статутного фонду: 1 054 126,71 грн., 7,6733%), Осадчий Олег Володимирович (розмір внеску до статутного фонду: 3 212 934,45 грн., 23,3879%), Ровинська Людмила Миколаївна (розмір внеску до статутного фонду: 6 840 771,68 грн., 49,7960%)

Термін діяльності товариства необмежений. В 2009 році ВАТ «Чорноморська іграшка» було реорганізовано шляхом перетворення в Товариство з обмеженою відповідальністю «Чорноморська іграшка». Метою діяльності товариства є: здійснення підприємницької діяльності для отримання прибутку шляхом реалізації продукції (робіт, послуг), що націлена на задоволення потреб підприємств, організацій та громадян; забезпечення розвитку вироб-

ництва та зростання його ефективності, підвищення конкурентоздатності продукції (робіт, послуг), що виробляються. Товариство має самостійний баланс, розрахунковий, валютний та інші рахунки в установах банків згідно з діючим законодавством, печатку та штамп зі своїм найменуванням. Організаційно — виробнича структура підприємства представлена у вигляді окремих дільниць основної діяльності та допоміжних дільниць. До дільниць основної діяльності відносяться:

1. Дільниця літографії та лакування жести;
2. Дільниця з переробки пластмаси;
 - 2.2.1. Відділ термопластавтоматів;
 - 2.2.2. Відділ з виготовлення продукції з плівки;

До допоміжних дільниць відносяться: хімічна лабораторія, фотолабораторія, заготівельна дільниця, інструментальна дільниця, майстерня ОГМ, компресорна, електродільниця, столярний відділ, зварювальний відділ.

На даний момент часу промислове підприємство спеціалізується:

- на наданні послуг з обробки металу (нанесення покриття - лак / емаль на жерсть, літографія);
- на виготовленні металевих кришок для консервації (СКО, ТВІСТ-оф) та консервних банок;
- на виготовленні поліетиленових пакетів різного розміру з можливістю нанесення друку до шести кольорів, тип "Майка", "Банан", "Фасування", та поліетиленової плівки (термозбіжна, лиття під тиском);
- на здачі в оренду вільних приміщень.

Становище на ринку за основним видом діяльності (Обробка й покриття металу (КВЕД 28.51.0) стабільна: підприємство забезпечене постійними замовленнями на надання послуг з літографії і лакування жерсті. Цей вид діяльності підприємство здійснює з 1970 р.

Загальний стан виробництва задовільний. Основні виробничі процеси забезпечені модернізованим устаткуванням. Планом технічного розвитку і переозброєння виробництва передбачається подальше вдосконалення вироб-

ничих процесів, оновлення і модернізація обладнання, впровадження сучасних енерго і ресурсозберігаючих технологій.

Основоположні принципи роботи підприємства: комплексний підхід до виконання замовлень, максимальне задоволення вимог і потреб клієнтів, постійне вдосконалення і професійне зростання.

Розглядаючи діяльність підприємства, показники нарощування виробництва в минулих роках та пріоритетні напрямки розвитку в майбутньому, ТОВ «Чорноморська іграшка» є перспективним об'єктом для інвестування. Основні показники фінансово-економічної діяльності підприємства наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка»*

Показники	2023 рік	2024 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	81	39,83	-41,17	-50,8
2. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору, тис. грн.				
- у діючих оптових цінах	11229,8	5078,0	-6151,8	-54,8
- у порівнянних оптових цінах	10217,5	5078,0	-5139,5	-50,30
3. Середня оптова ціна за 1 тону продукції, грн.	138639,7	127501,6	-11138,0	-8,0
4. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	27858	26169,4	-1688,6	-6,1
5. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	21539	20540,3	-998,7	-4,6
6. Коефіцієнт оборотності оборотних активів, оборотів	1,39	0,94	-0,45	x
7. Адміністративні витрати, тис. грн.	4665	5368	703	15,1
8. Витрати на збут, тис. грн.	1039	926	-113	-10,9
9. Валовий прибуток, тис. грн.	6319	5629,1	-689,9	-10,9
10. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	27243	26834,3	-408,7	-1,5
11. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	77,3	78,5	1,2	1,5
12. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн. в тому числі:	-70	-483,1	-413,1	- 6 р.
- від основної операційної діяльності	615	-664,9	-1279,9	- 2 р.
- від іншої операційної діяльності	-724	183,6	907,6	-1,2 р.
- від фінансової діяльності	0	0	0	0,0
- від іншої діяльності	39	0	-39	- 1 р.
14. Податок на прибуток, тис. грн.	401	21	-380	-94,8
15. Чистий прибуток, тис. грн.	2631	-49	-2680	-1,2 р.

Продовження табл. 3.1.

Показники	2023 рік	2024 рік	Відхилення	
			абс.	%
16. Матеріальні витрати, тис. грн.	25264	20540	-4724	-18,70
17. Матеріаловіддача, грн.	0,8526	1,0000	0,1475	x
18. Матеріаломісткість продукції, грн.	1,2300	0,9536	-0,2764	x
19. Середня облікова кількість працівників облікового складу, осіб.	37	34	-3	-8,1
20. Продуктивність праці одного працівника облікового складу, грн.	27614,8	14935,3	-12679,5	-45,9
21. Фонд оплати праці працівників облікового складу, тис. грн.	2845	2627	-218	-7,7
22. Середня річна заробітна плата одного працівника облікового складу, грн.	76891,9	77265	373	0,5
23. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн.	32007	33241,75	1234,75	3,9
24. Фондовіддача, грн.	2,40	2,32	-0,08	x
25. Фондорентабельність, %	0,42	0,43	0,01	x
26. Середня річна вартість оборотних активів, тис. грн.	64547,5	66622,2	2074,7	3,2
27. Рентабельність продукції, %	29,3	27,4	-1,9	x
28. Рентабельність виробництва, %	-0,11	-0,73	-0,62	x

** розраховано автором на підставі даних фінансової та статистичної звітності підприємства та методики [23]*

За даними таблиці 3.1 видно, що в звітному році обсяг продукції у порівнянні з попереднім зменшився, як в натуральному, так і вартісному вираженні. Так, обсяг продукції в натуральному виразі зменшився на 41,17 т. або на 50,8 %. В той же час вартість продукції в порівнянних цінах (ціна звітного року) знизилась на 50,3 %. Різниця в темпах спаду не значна, це свідчить про зменшення у звітному періоді частки продукції з більшою у порівнянні з іншими видами продукції оптовою ціною.

Повна собівартість реалізованої продукції знизилась на 408,7 тис грн. або на 1,5 % порівняно з попереднім роком та склала 26834,3 тис. грн. На зміну повної собівартості вплинула сума адміністративних витрат, що збільшилась у звітному році на 703 тис. грн. або на 15,1 %. Хоча витрати зросли, собівартість зменшилась за рахунок спаду виробництва у звітному році.

Збільшення витрат призвело до росту такого показника як витрати на 1 грн. реалізованої продукції, в свою чергу ці витрати зросли на 1,2 коп. Це

збільшення має негативне значення для підприємства, адже показує зменшення ефективності виробництва та отриманого від нього прибутку.

Фінансовий результат до оподаткування знизився на 413,1 тис. грн. Це відбулося в основному за рахунок змін у двох показниках – фінансового результату від іншої операційної діяльності, що збільшився на 907,6 тис. грн. або на 1,2 рази, фінансового результату від операційної діяльності, що мав негативну тенденцію у 2024 році, і знизився на 1279,9 тис. грн. у звітному році. Оскільки відбулось зниження фінансового результату можна побачити спад податку на прибуток на 380 тис. грн. або на 94,8 %. Чистий прибуток знизився на 2680 тис. грн. або в 1,2 рази. Це є не задовільним результатом діяльності підприємства.

Зменшення обсягу виробництва спричинили збільшення матеріаловіддачі продукції на 0,147 грн., але зменшення матеріаломісткості продукції на 0,276 грн. Середньооблікова кількість працівників за 2024 рік зменшилась, за рахунок цього продуктивність праці в звітному році зменшилась. Також можна побачити очікуване зменшення фонду оплати праці на 218 тис. грн. або на 7,7 %.

Середньорічна вартість основних засобів зросла у звітному році на 1234,7 тис. грн. або на 3,9 %, ці зміни принесли позитивного результату. Фондовіддача по продукції зменшилась на 0,08 грн. Це свідчить про те, що застосування нового обладнання не дає очікуваний приріст виробництва та збільшує кількість витрат. Але підприємству слід переглядати, чи ефективно працівники використовують виробниче обладнання, чи не потрібна йому модернізація задля зменшення кількості можливого браку та прискорення виробничого процесу.

Станом на кінець звітнього року можна побачити, що підприємство збільшило суму середньорічної вартості оборотних коштів на 2074,7 тис. грн. або на 3,2 %. Ці показники свідчать про те, що у 2024 р. підприємство отримало потрібну суму коштів для забезпечення подальшого здійснення своєї діяльності.

Господарська діяльність ТОВ «Чорноморська іграшка» складається з господарських операцій, таких, наприклад, як придбання матеріалів, виробництво продукції, виплата заробітної плати, сплата податків, отримання кредиту, виконання робіт, надання послуг, реалізація товару тощо. На підприємстві ведення господарської діяльності забезпечується засобами господарювання, такими як грошові кошти, матеріали, товари, нематеріальні активи, автомобілі, обладнання, будівлі і т. п.

Господарський облік - це облік господарської діяльності підприємства, а також його активів, зобов'язань та власного капіталу, який полягає у спостереженні, вимірюванні та реєстрації. За видами господарський облік поділяється на оперативний, статистичний та бухгалтерський, а за характером - на управлінський та фінансовий. За допомогою оперативного обліку одержують дані про щоденні, щозмінні або щогодинні господарські процеси на підприємстві (наприклад, про випуск продукції, її реалізацію, витрати матеріальних цінностей, додержання договірних умов тощо). За допомогою статистичного обліку отримують інформацію про показники, які характеризують закономірності та тенденції розвитку підприємства.

Бухгалтерський облік - це процес безперервного виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації у вартісному вигляді про господарську діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень. Іншими словами - це процес безперервного відображення інформації у вартісному вигляді про зміни в стані активів, власного капіталу та зобов'язань підприємства з метою оцінки його майнового та фінансового стану, а також результатів діяльності. В даному випадку використовується термін "вартісний вигляд", бо у бухгалтерському обліку операції, активи, капітал та зобов'язання вимірюються в єдиному грошовому вираженні для узагальнення їх в цілому по підприємству. Грошове вираження є універсальним, і за його допомогою узагальнюються всі господарські операції і активи, що були раніше вказані в натуральних або трудових одиницях.

Основні принципи бухгалтерського обліку полягають у наступному: обачність, послідовність, повне висвітлення, автономність, безперервність, нарахування та відповідність доходів та витрат, превалювання сутності над формою, історична (фактична) собівартість, єдиний грошове вираження, періодичність.

Управлінський облік - це облік, який формує інформацію у вартісному, натуральному та трудовому вигляді для внутрішнього використання на підприємстві. Ця інформація використовується для калькуляції собівартості виготовленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг, планування діяльності підприємства та прийняття інших управлінських рішень.

Фінансовий облік - це облік, який безперервно здійснюється з метою отримання інформації про майновий та фінансовий стан підприємства у вартісному вигляді, а також про результати його діяльності, за допомогою подвійних бухгалтерських записів, включаючи ті з них, які здійснюються за даними, що отримані за допомогою управлінського обліку. Дана інформація призначена здебільшого для зовнішніх користувачів. Таким чином управлінський облік тісно пов'язаний з фінансовим, бо фінансовий оперує даними, отриманими за допомогою управлінського, і навпаки. Оперативний, статистичний та бухгалтерський облік також тісно пов'язані між собою і доповнюють один одного.

Бухгалтерський облік на ТОВ «Чорноморська іграшка» ведеться відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та положень (стандартів) бухгалтерського обліку. У відповідності з Наказом «Про єдину облікову політику ТОВ «Чорноморська іграшка» обов'язки з ведення бухгалтерського обліку покладаються на бухгалтерію підприємства на чолі з головним бухгалтером. Облік ведеться методом подвійного запису на рахунках бухгалтерського обліку згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій, затвердженого наказом МФУ від

30.11.1999р. № 291 (зі змінами і доповненнями, внесеними наказом МФУ від 09.12.2002р. № 1012).

Ведення бухгалтерського обліку та складання фінансових звітів здійснюється за принципом відповідності доходів і витрат, яким для визначення фінансового результату звітного періоду передбачено необхідність зіставлення доходів звітного періоду з витратами, які здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку та звітності в момент їх виникнення, незалежно від часу отримання та сплати грошей.

На підприємстві складаються 5 форм бухгалтерської фінансової звітності і статистична звітність. Склад бухгалтерської служби ТОВ “Чорноморська іграшка” наведено на рисунку 3.1. а їх функціональні обов’язки в таблиці 3.2.

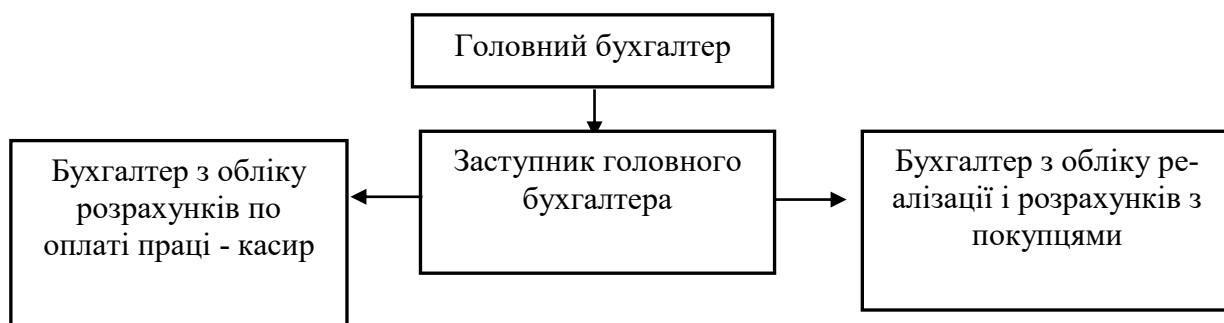

Рис. 3.1 - Структура бухгалтерської служби ТОВ “Чорноморська іграшка”

*складено автором за даними наказу про облікову політику підприємства

Організація бухгалтерського обліку та фінансової звітності у ТОВ „Чорноморська іграшка” ґрунтується на принципах автономності підприємства, безперервності діяльності, періодичності, історичної (фактичної) собівартості, нарахування та відповідності доходів і витрат, повного висвітлення, послідовності, обачності, превалювання змісту над формою та єдиного грошового вимірника, що має забезпечити одержання достовірної, якісної, своєчасної та доступної для розуміння інформації з метою прийняття її користувачами відповідних рішень.

Таблиця 3.2 -Функціональні обов'язки бухгалтерської служби підприємства*

Посада	Скорочений зміст службових обов'язків
Головний бухгалтер	Загальне керування обліком та звітністю. Організовує контроль та ревізію у підрозділах. Перевіряє та підписує первинну та річну бухгалтерську документацію. Веде облік валових витрат та валових доходів підприємства. Облік ЗЕД підприємства. Облік розрахунків з постачальниками послуг. Облік валютних операцій та розрахунків по податкам та платежам. Укладає та надає фінансову, статистичну та податкову звітність підприємства. Веде облік витрат за рахунками 23, 25, 26, 91, 92, 93, 94.
Заступник головного бухгалтера	Складає періодичну та бухгалтерську звітність по виробництву. Веде облік за рахунками 10, 11, 12, 13, 15, 22. Нараховує амортизацію ОЗ. Веде облік за рахунками 631. Веде облік матеріалів на підприємстві. Складає оборотні відомості за матеріальними рахунками 20, 28 та ін. Веде облік розрахунків з постачальниками та підрядниками. Складає та оброблює відомості по рахункам 63, 372. Веде облік грошових коштів за рахунками 301, 311, 333.
Бухгалтер з обліку реалізації і розрахунків з покупцями	Веде облік реалізації готової продукції, товарів, надання послуг, реалізації оборотних та необоротних активів резидентам та нерезидентам по кожному покупцеві та виду продукції. Здійснює облік розрахунків з покупцями за рахунком 361. Забезпечує складання оперативно-статистичної та бухгалтерської звітності по реалізації продукції.
Бухгалтер з обліку розрахунків по оплаті праці - касир	Приймає готівкові грошові кошти і оформлює касові документи. Веде облік на рахунку 301, 661. Приймає і видає готівку, веде касову книгу, складає реєстри депонованих сум, складає звіт по касі. Складає платіжні відомості на оплату праці. Складає зведені відомості обліку праці та заробітної платні. Оформляє звітність до органів соціального страхування. Складає довідки про суми нарахованої заробітної плати.

*складено автором за даними наказу про облікову політику підприємства та посадових інструкцій

Господарські операції підприємства, що впливають на стан майна, капіталу, зобов'язань і фінансових результатів, відображаються у бухгалтерському обліку методом їх суцільного і безперервного документування. Записи в облікових регістрах здійснюються на підставі первинних документів, тобто письмових свідоцтв, що фіксують, підтверджують господарські операції та надають юридичної сили даним бухгалтерського обліку.

Первинні документи складаються на обчислювальних машинах у момент проведення кожної господарської операції, а якщо це неможливо – безпосередньо після її закінчення. Відповідальність за своєчасне і якісне скла-

дання документів, надання їх для відображення у бухгалтерському обліку, за достовірність наведених у документах даних несуть особи, які склали, надрукували і підписали ці документи.

Бухгалтерські документи для надання їм юридичної сили і доказовості повинні мати обов'язкові реквізити, перелік яких, залежно від виду документів, визначається Законами України та іншими нормативними документами міністерств та відомств, а також самим підприємством.

Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться за автоматизованою формою – „1-С Підприємництво 7.7”. Підставою для записів в реєстри бухгалтерського обліку є первинні документи, які фіксують факт здійснення господарської операції, акти, бухгалтерські довідки та розрахунки бухгалтерії.

В бухгалтерії здійснюється узагальнення інформації в системі аналітичного та синтетичного обліку. Загальна схема комп'ютерної форми обліку з використанням персональних електронних обчислювальних машин (ПЕОМ) приведена на рис. 3.2.

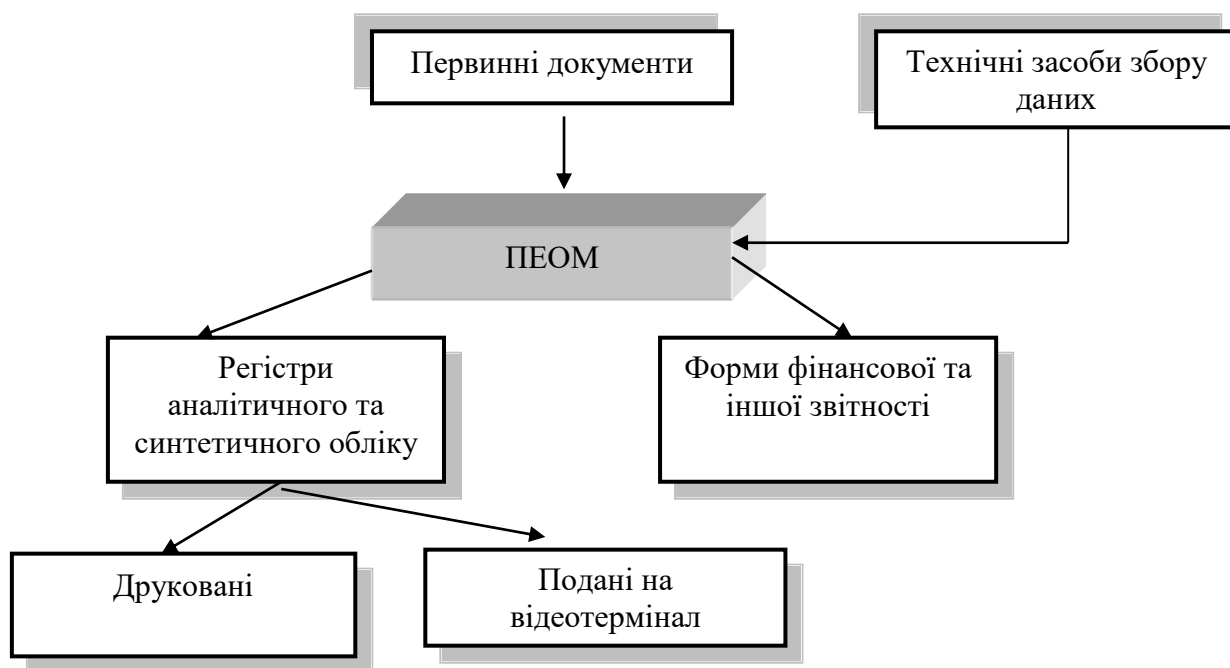

Рис. 3.2 - Автоматизована форми обліку*

Використання комп'ютерної форми дає змогу знизити трудомісткість робіт, підвищити рівень оперативності, точності, якості облікової інформації.

Інформація, що міститься у взятих до обліку первинних документах і необхідна для відображення у бухгалтерському обліку, фіксується у програмі

1С:Бухгалтерія, де вона нагромаджується та систематизується в облікових регістрах різноманітних форм (оборотно-сальдова відомість, оборотно-сальдова відомість по рахунках, картки рахунків, зведені проводки, головна книга тощо).

В цій же програмі інформація про господарські операції підприємства за звітний період узагальнюється у вигляді фінансових (бухгалтерських) звітів.

З метою упорядкування руху та своєчасного відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку на заводі встановлено *графіки документообороту*, які встановлюють чітко рух (переміщення) документів по підрозділах підприємства та виконавців, через які проходить кожен первинний документ, визначають максимальний термін його перебування в підрозділі, терміни для відображення в обліку.

Форма ведення бухгалтерського обліку на ТОВ „Чорноморська іграшка” – *автоматизована*. На даний момент в бухгалтерії підприємства використовують програму «1С: Бухгалтерія» 7.7 версія.

Основним способом реєстрації господарських операцій в обліку є введення в програму документів, що відповідають первинним документам бухгалтерського обліку – бухгалтерські проводки за документами, будь-які регістри аналітичного та синтетичного обліку, а також звітність формуються автоматично. Слід зазначити, що ця програма дозволяє вести аналітичний облік рахунками в будь-якому розрізі та ступені деталізації (субконто).

Заключним етапом бухгалтерського фінансового обліку є складання звітності. Звітним періодом для складання річної фінансової звітності заводу є календарний рік. В практичній діяльності підсумки роботи підприємства обчислюють кожного місяця.

3.2. Облік поточних зобов'язань у ТОВ «Чорноморська іграшка»

Організація обліку заборгованості на підприємстві проводиться згідно з чинними нормативно-правовими актами. Порядок ведення розрахунків із

кредиторами визначається Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку №11 „Зобов’язання”.

Згідно із українським законодавством у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності первинний документ визначається як матеріальне носій інформації про господарську операцію, який дає підтвердження факту її виконання.

Саме первинні документи служать записом і гарантією здійснення господарських операцій, у тому числі вони включають адміністративні розпорядження та офіційні дозволи на їх проведення.

На досліджуваному підприємстві вони є обов'язковою базою для ведення бухгалтерського обліку і якщо первинний документ не оформлено правильно, операція не допускається до відображення в бухгалтерському обліку, тому що лише цей документ може підтвердити, що господарська операція дійсно відбулася.

Перелік первинних документів, які підтверджують господарські операції на ТОВ «Чорноморська іграшка» відображено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 - Документи для обліку поточних зобов’язань у ТОВ «Чорноморська іграшка»*

Назва рахунку	Первинні документи
63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	Договір і додаткові угоди; замовлення/оферта; рахунок/рахунок-фактура; товарна/видаткова накладна; товарно-транспортна накладна (ТТН); акт приймання-передачі (акти виконаних робіт, наданих послуг); сертифікати супровідні документи; акти реклаमाцій / накладні на повернення; авансові звіти; реєстр розрахунків із постачальниками; платіжні доручення/інструкції; банківські виписки.
64 «Розрахунки за податками й платежами»	Податкові декларації/звітність; розрахунки податкових зобов’язань та податкових кредитів; платіжні доручення/інструкції на сплату податків; підтвердження платежів (банківські виписки, квитанції); податкові повідомлення-рішення; листування з контролюючими органами (Електронний кабінет); акти звірки з бюджетом; розрахунки нарахувань; копії фіскальних чеків (за потреби).
65 «Розрахунки за страхуванням» (включаючи ЄСВ)	Розрахунки нарахувань по ЄСВ; звітність до фондів; платіжні доручення/інструкції; банківські виписки; відомості нарахування зарплати; таблиці обліку робочого часу; особові картки працівників; лікарняні листи, довідки про відпустки; договори ЦПХ (за потреби для бази нарахування); акти звірки з фондами.

Продовження табл. 3.3.

Назва рахунку	Первинні документи
66 «Розрахунки за виплатами працівникам»	Розрахункові відомості по зарплаті; накази/розпорядження на нарахування і виплату; відомості на виплату готівки; платіжні доручення на перерахування зарплати; банківські виписки про зарахування; таблиці обліку робочого часу; відомості по відпускних, лікарняних, декретних виплатах; заяви працівників (зміна реквізитів, добровільні утримання); відомості по утриманням (ПДФО, аліменти тощо); акти звірки з працівниками.
67 «Розрахунки за короткостроковими кредитами і позиками»	Договір кредиту/позики та додаткові угоди; графік погашення кредиту; кредитні договори банку (позики від фізичних/юридичних осіб); рішення про отримання кредиту (наказ, протокол); розрахунки відсотків та нарахувань; платіжні доручення/інструкції на отримання і погашення кредитів; банківські виписки; підтвердження зарахування коштів; акти приймання залучених коштів (за наявності); листування з кредиторами; документи про забезпечення (заставні договори, поручительства); довідки про залишок заборгованості; акти звірки заборгованості з кредитором.
68 «Розрахунки з оплати праці (утримання) та інші розрахунки з бюджетом і позабюджетними фондами» (утримання працівників: ПДФО, аліменти тощо)	Накази/розпорядження про утримання (виконавчі листи, рішення суду); особисті письмові заяви працівників (про добровільні утримання); відомості по утриманням (ведення підсумків утримань за працівником); платіжні доручення/інструкції на перерахування утриманих сум; банківські виписки; розрахункові відомості по зарплаті (підстава для утримань); документи-підстави для нарахування ПДФО; виконавчі листи, постанови органів державної виконавчої служби; акти звірки розрахунків з бюджетом/одержувачами утримань; довідки про заборгованість/перерахунки; реєстри перерахувань до отримувачів (наприклад, аліменти).

**складено автором за даними підприємства*

Аналітичний облік розрахунків із постачальниками ведуть окремо за кожною юридичною або фізичною особою, у розрізі договорів і рахунків. Розрахунки з постачальниками та підрядниками відображають залежно від порядку оплати: якщо здійснено передплату - проводка оформлюється кредитом рахунків грошових коштів і дебетом субрахунку 371 „Розрахунки за виданими авансами”; якщо оплата проводиться після отримання товарів (робіт, послуг) - проводка відображається за дебетом/кредитом відповідних рахунків із застосуванням субрахунку 631 „Розрахунки з вітчизняними постачальниками і підрядниками”.

На субрахунку 631 відображаються суми заборгованостей, що відповідають вартості прийнятих на баланс товарно-матеріальних цінностей, а та-

кож виконаних робіт і наданих послуг; у кореспонденції - з рахунками обліку відповідних цінностей. Дебетові проведення на цьому субрахунку фіксують погашення й зарахування заборгованості постачальнику.

Послідовність синтетичного та аналітичного обліку така: на підставі первинних документів роблять записи у відомість аналітичного обліку, де відкриті аналітичні рахунки по кожному постачальнику або підряднику й зазначені початкові сальдо. Якщо в межах звітного періоду з одним контрагентом відбулося кілька операцій надходження цінностей або оплат, ці операції узагальнюють у окремому документі - Реєстрі розрахунків із постачальниками і підрядниками; підсумкові суми реєстру в розрізі кореспондуючих рахунків переносять у відомість. Після цього у відомості визначають сальдо на кінець місяця за всіма аналітичними рахунками та підраховують загальне сальдо по рахунку шляхом підсумовування дебетових і кредитових залишків. Отже, по рахунку 63 „Розрахунки з постачальниками і підрядниками” може одночасно відображатися як дебетове, так і кредитове сальдо.

У таблиці 3.4 наведено порядок відображення в бухгалтерських рахунках розрахунків з вітчизняними та іноземними постачальниками і підрядниками на підприємстві.

Таблиця 3.4 – Кореспонденція рахунків по обліку розрахунків з вітчизняними постачальниками у ТОВ «Чорноморська іграшка» за 2023-2024 р.р.*

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	
		Дебет	Кредит	2023 р.	2024 р.
Облік на рахунку 6311 «Розрахунки з постачальниками ТМЦ»					
1	Перераховано грошові кошти постачальникам ТМЦ із поточного рахунку	6311	311	21073375,67	18661760,91
2	Проведені розрахунки з постачальниками через підзвітних осіб		3721	19213,36	7342,94
3	Проведено взаємозалік серед постачальників послуг		6312	41420,00	489,50
4	Відображено доходи операційної діяльності		719	-	2481,75
5	Отримано основні засоби	1521	6311	90492,00	582433,30
6	Оприбутковані малоцінні необоротні матеріальні активи	153		17216,90	65416,73
7	Оприбутковано на склад сировину і матеріали	201		17943491,31	12571977,18

Продовження таблиці 3.4.

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	
		Дебет	Кредит	2023 р.	2024 р.
8	Оприбутковано ПММ	203		999975,52	783415,85
9	Оприбутковано будівельні матеріали	205		955668,27	582483,80
10	Оприбутковано запасні частини	207		1548685,33	620603,68
11	Оприбутковано інші матеріали від постачальників	209		32830,19	33492,61
12	Оприбутковано МШП на склад	22		149932,68	94376,48
13	Оприбутковано на склад товар	281		526842,72	432226,60
14	Повернуто безготівкові грошові кошти на поточний рахунок від постачальників	311		26847,49	74197,73
15	Взаємозалік заборгованості	6312			60478,79
16	Відображена сума ПДВ	6441		4185152,40	3002204,26
17	Нараховано адміністративні витрати надані постачальниками	92		-	1833,33
18	Відображено витрати операційної діяльності надані постачальниками	949	-	17760,20	
Облік на рахунку 6312 «Розрахунки з постачальниками послуг»					
1	Перераховано грошові кошти постачальникам послуг із поточного рахунку	6312	311	7201296,20	6322996,48
2	Взаємозалік заборгованості		6311	-	60478,79
3	Взаємозалік заборгованості		6312		111538,40
4	Відображено доходи операційної діяльності		719	-	400,00
5	Відображено транспортні витрати на придбання основних засобів	1521	6312	-	394,12
6	Проведено ремонт основних засобів	1522		100660,00	84450,00
7	Транспортні витрати на придбання малоцінних необоротних матеріальних активів	153		372,77	645,98
8	Отримано транспортні послуги на перевезення сировини і матеріалів	201		17987,77	10140,43
9	Отримано транспортні послуги на перевезення палива	203		964,54	-
10	Отримано транспортні послуги на перевезення будівельних матеріалів	205		4755,15	5126,32
11	Отримано транспортні послуги на перевезення запасних частин	207		8358,64	10370,93
12	Отримано транспортні послуги на перевезення МШП	22		1426,39	1887,39
13	Відображено витрати на виробництво	23		3307273,02	3270165,76
14	Повернуто безготівкові грошові кошти на поточний рахунок від постачальників	311		602362,46	174245,38
15	Відображено витрати майбутніх періодів	39		200250,00	75000,00
16	Проведено взаємозалік серед постачальників ТМЦ	6311		41420,00	111538,40

Продовження таблиці 3.4.

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.	
		Дебет	Кредит	2023 р.	2024 р.
17	Відображена сума ПДВ	6441		1233104,94	936745,11
18	Нараховано загальновиробничі витрати	91		-	864805,48
19	Отримано витрати адміністративного призначення	92		1491904,13	1326196,81
20	Отримано витрати здійснені на збут продукції	93		10614,77	24597,24
21	Отримано інші операційні витрати	949		69312,87	74712,51

**складено автором за даними головної книги підприємства*

ТОВ «Чорноморська іграшка» згідно з Податковим кодексом України має статус платника податків як юридична особа. Ведення податкового обліку на підприємстві покладено на головного бухгалтера. У таблиці 3.5 наведено перелік податків, платником яких підприємство було у звітному періоді.

Таблиця 3.5 – Перелік податків податкового агента ТОВ „Чорноморська іграшка” за 2023-2024 р.р.*

№	Код КБК	Назва податку
1	301102100	Податок на прибуток приватних підприємства
2	3014010100	Податок на додану вартість із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг)
3	110010400	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами із доходів платника податку інших ніж з/п
4	5011010100	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами із доходів платника податку у вигляді з/п
5	8519010301	Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи об'єктах (Екологічний податок)
6	8519010101	Надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення (Екологічний податок)
7	5013050200	Орендна плата з юридичних осіб
8	5018010100	Податок на житлову нерухомість

**складено автором за даних електронного кабінету платника податків*

Розрахунки з податків і зборів в підприємства відображаються на рахунку 64, до якого відкрито три субрахунки першого рівня та десять субрахунків другого рівня, а саме:

641 «Розрахунки за податками і платежами» має такі субрахунки:

6411 «Розрахунки по податку на додану вартість»

6413 «Податок на доходи фізичних осіб»

6414 «Податки на майно (оренда землі, податок на майно відмінне від земельної ділянки)»

6415 «Ресурсні платежі (екологічний податок)»

6416 «Місцеві податки і збори»

6417 «Податок на прибуток»

643 «Податкове зобов'язання»

644 «Податковий кредит»

По дебету рахунків відображається сума перерахованих податків до бюджету та інші операції зі зменшення заборгованості по нарахованим податкам. По кредиту субрахунків, що належать до рахунку 641, відображаються нараховані суми заборгованості підприємства з податків, зборів і платежів. Сальдо за цими субрахунками може бути як дебетове, так і кредитове. Дебетове сальдо свідчить про дебіторську заборгованість (платник має нам борг), тоді як кредитове - про кредиторську заборгованість (підприємство має заборгованість перед бюджетом або контрагентами).

Таблиця 3.6 – Розрахунки з бюджетом по місцевих та загальнодержавних податках у ТОВ «Чорноморська іграшка» за 2023-2024 роки*

Зміст господарської операції	Кор-ючі рахунки		Сума, грн.	
	Дебет	Кредит	2023 р.	2024 р.
Облік на рахунку 6413 «Податок на доходи фізичних осіб»				
Перераховано кошти з поточного рахунку в бюджет	6413	311	761753,16	974854,19
Утримано податок із заробітної плати працівників	661	6413	667848,74	886804,80
Утримано податок із дивідендів	671	6413	138200,00	124750,00
Облік на рахунку 6414 «Податки на майно»				
Перераховано податки з поточного рахунку	6414	311	367941,20	393744,86
Віднесено до складу адміністративних витрат нараховані податки	92	6414	383851,39	353945,30
Облік на рахунку 6415 «Ресурсні платежі (екологічний податок)»				
Перераховано податки з поточного рахунку	6415	311	3920,09	2802,30
Віднесено до складу адміністративних витрат нараховані податки	92	6415	3630,39	2263,23
Облік на рахунку 6417 «Податок на прибуток»				
Перераховано податок з поточного рахунку	6417	311	739714,0	-
Нараховано податок на прибуток	981	6417	21393,00	5446,00
Донараховано податок на прибуток по акту перевірки	441	6417	255793,00	-

*складено автором за даними головної книги підприємства

ТОВ «Чорноморська іграшка» зареєстроване платником ПДВ. Облік цього податку на підприємстві організовано за тією ж принциповою схемою, що й облік податку на прибуток: головний бухгалтер фіксує ПДВ у місцях виникнення операцій (наприклад, при купівлі або продажі запасів, придбанні чи реалізації основних засобів, видачі грошових коштів під звіт тощо). Деталі відображення ПДВ у бухгалтерських рахунках ТОВ «Чорноморська іграшка» наведено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Розрахунки з податку на додану вартість у ТОВ «Чорноморська іграшка» в 2023-2024 р.р.*

Зміст господарської операції	Кор-ючі рах.		Сума, грн.	
	Д-т	К-т	2023 р.	2024 р.
Облік на рахунку 6411 «Розрахунки по податку на додану вартість»				
Сплачено з спец рахунку податок до бюджету	6411	313	1102957,00	321242,00
Відображено право на податковий кредит	6411	6442	4121990,65	4034472,68
Нараховано податкове зобов’язання з реалізації покупцям готової продукції, товарі, послуг (за безготівковий розрахунок)	643	6411	4782596,87	4663934,93
Нараховано податкове зобов’язання з реалізації покупцям готової продукції, товарі, послуг (за готівковий розрахунок)	701	6411	-	43246,33
Облік на рахунку 643 «Податкове зобов’язання»				
Нараховано податкове зобов’язання по ПДВ	643	6411	4782596,87	4663934,93
Відображено суму ПДВ від реалізації:		643		
- готової продукції	701		677743,97	413400,03
- товарів	702		117478,33	76824,42
- послуг	703		4649814,93	4355926,41
- орендних операцій	713		2808,29	28254,96
- необоротних активів	742		7480,00	-
Облік на рахунку 6441 «Податковий кредит»				
Відображено податковий кредит від постачальників ТМЦ	6441	6311	4185152,40	3002204,26
Відображено податковий кредит від постачальників послуг		6312	1011369,39	936746,11
Відображено суму ПДВ по не отриманим податковим накладним	6442	6441	4271589,55	3973072,68
Облік на рахунку 6442 «Не отримані податкові накладні»				
Взаємозалік	6442	6441	4271579,55	3973072,68
Відображено право на податковий кредит по ПДВ по отриманим податковим накладним	6411	6442	4121990,65	4034472,68

*складено автором за даними головної книги підприємства

З початку 2017 року, відповідно до статті 421 розділу II Податкового кодексу України, взаємодія платників податків з органами ДПС здійснюється

через «Електронний кабінет платника»: листування, подача заяв, отримання довідок та проведення звірок зі сплати податків і зборів переходять у електронний формат.

Синтетичний облік розрахунків з оплати праці ведуть на трьох субрахунках активно-пасивного рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам». У ТОВ «Чорноморська іграшка» для відображення витрат за елементами використовують рахунки класу 9; зокрема кредит субрахунку 661 кореспондує з дебетом рахунків 23, 91, 92, 93. Аналогічно, обороти по кредиту відповідного субрахунку рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням» відображають нарахування внесків до Пенсійного фонду (22% або 8,41%). Ці відрахування належать до тих самих витрат, що й оплата праці, яка слугувала базою для їх нарахування.

По дебету рахунку 661 «Розрахунки за заробітною платою» відображають утримання з заробітної плати податків і платежів, що сплачуються працівниками:

- податку на доходи фізичних осіб - у кореспонденції з кредитом субрахунку 6411 «Розрахунки за прибутковим податком»;
- аліментів - у кореспонденції з кредитом субрахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами»;
- військового збору (1,5%) - у кореспонденції з кредитом субрахунку 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами».

Також по дебету субрахунку 661 фіксують виплати зарплати (кореспонденція з кредитом субрахунку 301 «Готівка») та її депонування (кореспонденція з кредитом субрахунку 662 «Розрахунки з депонентами»). Регістри обліку по рахунках 661 «Розрахунки з оплати праці» і 65 «Розрахунки за страхуванням» формуються у вигляді зведеної відомості по обліку заробітної плати.

Відомість «Належить до виплати» переноситься у відомість на виплату готівки, що є підставою для виплати заробітної плати за звітний місяць (або за другу половину місяця). Відповідно до умов колективного договору, пра-

цівникам виплачують заробітну плату двічі на місяць: аванс за першу половину місяця видають до 22 числа поточного місяця, а відомість на виплату повного розрахунку готують у строк до 7 числа місяця, що настає за звітним.

У таблиці 3.8 наведено порядок розрахунків із працівниками щодо оплати праці та з бюджетом і Пенсійним фондом щодо внесків.

Таблиця 3.8 - Розрахунки по оплаті праці та пов'язаних з нею розрахунків у ТОВ «Чорноморська іграшка» за 2023–2024 рр.*

Зміст операції	Кор-ція рах.		Сума, грн	
	Д-т.	Д-т.	2023 р.	2024 р.
Нарахована зарплата:				
- виробничим працівникам	231	661	645782,26	681237,95
- загальновиробничим працівникам	91		949369,98	1146048,68
- адміністрації	92		2020446,28	2919864,23
- працівникам відділу збуту	93		82272,41	124489,59
- лікарняний за рахунок Пенсійного фонду	652		39405,68	44736,50
- лікарняний за рахунок підприємства	949		10247,24	12649,46
Нараховані декретні	652	663	43786,26	-
Нарахований єдиний соціальний внесок (ЄСВ) на зарплату:				
- виробничих працівників	231	651	142072,13	146411,48
- загальновиробничих працівників	91		204717,50	241366,67
- адміністрації	92		483755,78	638285,25
- працівників відділу збуту	93		18099,93	26994,75
- лікарняний	949		9159,94	10883,33
Утримано військовий збір	661	6422	56156,47	93291,55
Утримано податок на доходи фізичних осіб	661	6413	667848,74	886804,80
Утримано аліменти	661	6851	5748,64	2800,21
Внесено в касу дебіторську заборгованість по оплаті праці	301	661	608,69	3401,80
Сплачено військовий збір	6422	311	52300,63	119048,82
Сплачено ПДФО	6413	311	623553,16	974854,19
Сплачено ЄСВ	651	311	838566,03	1058866,33
Виплачено заробітну плату працівникам	661	333	3018529,49	3754799,36

*складено автором за даними головної книги підприємства

На рахунку 671 обліковуються розрахунки із засновниками ТОВ «Чорноморська іграшка» щодо належних їм дивідендних виплат. Кредитовий оборот за цим рахунком відображає нарахування дивідендів із суми нерозподіленого чистого прибутку товариства, тоді як дебетовий - фіксує утримання передбачених законодавством податків та безпосередньо здійснені виплати учасникам.

Облік розрахунків з іншими кредиторами проводиться на субрахунку

685, який охоплює наступні типи операцій:

- взаємодія з некомерційними організаціями;
- виплати нарахованих аліментів;
- розрахунки на основі цивільно-правових угод;
- інші види операцій, що стосуються юридичних та фізичних осіб.

Кореспонденція рахунків у цьому випадку може варіюватися залежно від специфіки взаємовідносин між учасниками та застосованих методів розрахунку. На дебеті субрахунку 685 фіксують передачу грошових коштів і майнових ресурсів іншим юридичним та фізичним особам, а на кредиті - надходження від них грошей, майна, виконаних робіт та послуг.

В таблиці 3.9 покажемо облік розрахунків з учасниками та іншими кредиторами в ТОВ «Чорноморська іграшка» в 2023-2024 роках.

Таблиця 3.9 - Облік розрахунків учасниками та з іншими кредиторами у ТОВ «Чорноморська іграшка» за 2023-2024 роки.

Зміст господарської операції	Кор-ючі рах.		Сума, грн.	
	Д-т	К-т	2023 р.	2024 р.
Облік на рахунку 671 «Розрахунки по нарахованим дивідендам»				
Перераховано грошові кошти з поточного рахунку в погашення заборгованості перед учасниками	671	311	800000,00	2984340,01
Утримано податок на доходи фізичних осіб		6413	138200,00	124750,00
Утримано військовий збір		6422	41460,00	37424,99
Нараховано заборгованість перед учасниками по дивідендам	443	671	2764000,0	2495000,00
Облік на рахунку 6851 «Розрахунки з іншими кредиторами»				
Перераховано грошові кошти з поточного рахунку в погашення заборгованості перед кредиторами	6851	311	5748,64	2800,21
Нараховано заборгованість перед кредиторами:				
- за отриманими коштами	301	6851	145300,00	1500,00
аліменти	661		5748,64	2800,21

*складено автором за даними головної книги підприємства

3.3. Внутрішньогосподарський контроль поточних зобов'язань на підприємстві

В умовах сучасного ринкового середовища ефективне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства неможливе без дієвої системи контролю. Особливого значення набуває внутрішньогосподарський контроль поточних зобов'язань, адже від правильності їх обліку та своєчасності погашення залежать платоспроможність, ділова репутація та фінансова стій-

кість підприємства.

Внутрішньогосподарський контроль - це система постійного спостереження за ефективністю діяльності підприємств, збереженням і ефективністю використання цінностей і коштів, доцільністю і достовірністю операцій та процесів. Він здійснюється безпосередньо на підприємстві відповідними службами, що дає можливість своєчасно виявляти недоліки при здійсненні операцій та вживати заходів щодо їх усунення.

Система внутрішньогосподарського контролю підприємства складається з чотирьох взаємопов'язаних елементів: бухгалтерський контроль, адміністративний контроль, внутрішній аудит та громадський контроль.

Основною метою внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань є підвищення ефективності управління, забезпечення достовірності облікових та звітних даних про наявність і зміну сум кредиторської заборгованості, своєчасність перерахування коштів кредиторам та дотримання розрахунково-платіжної дисципліни.

Досягнення мети внутрішньогосподарського контролю залежить від раціонального формування суб'єктів контролю - груп осіб, які мають відповідні права та можливості здійснення контрольних процедур над об'єктами контролю. Характеристику суб'єктів внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань наведено в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 - Суб'єкти внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань*

Суб'єкт контролю	Характеристика	Функції щодо поточних зобов'язань
Керівник підприємства	Вищий орган управління	Загальна організація контролю, затвердження положень, наказів
Головний бухгалтер / бухгалтерія	Обліковий персонал	Перевірка правильності відображення зобов'язань в обліку, звірка залишків
Ревізійна комісія	Постійно діючий орган управління	Контроль за фінансово-господарською діяльністю, перевірка стану заборгованості
Інвентаризаційна комісія	Робоча група	Перевірка фактичного стану розрахунків і залишків зобов'язань
Служба внутрішнього аудиту	Структурний підрозділ	Незалежна оцінка системи обліку і контролю зобов'язань
Управлінський персонал	Керівники підрозділів	Попередній і поточний контроль операцій із зобов'язаннями

* складено автором

Об'єктами внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань є: кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (рахунок 63); короткострокові кредити банків (рахунок 60); розрахунки з бюджетом за податками і платежами (рахунок 64); розрахунки за страхуванням (рахунок 65); розрахунки за виплатами працівникам (рахунок 66); розрахунки з учасниками (рахунок 67); розрахунки за іншими операціями (рахунок 68); доходи майбутніх періодів (рахунок 69).

Завдання служби внутрішнього контролю підприємства наведено на рис. 3.3.

ЗАВДАННЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ				
Встановлення обґрунтованості документального оформлення зобов'язань	Перевірка дотримання розрахунково-платіжної дисципліни	Оцінка ведення бух. обліку і звітності за розрахунковими операціями	Виявлення порушень чинного законодавства та причин їх виникнення	Контроль повноти та своєчасності проведення інвентаризацій

Рис. 3.3 - Завдання внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань*

* складено автором

Система внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань повинна забезпечувати такі функції: інформаційна - систематизація та надання достовірних відомостей про стан поточних зобов'язань; мотиваційна - стимулювання відповідального ставлення персоналу; регулювальна - виявлення відхилень від нормативних вимог і коригування управлінських рішень; аналітична - дослідження причин і тенденцій у динаміці кредиторської заборгованості; прогностична - оцінка ризиків і прогнозування наслідків для платоспроможності підприємства.

У ТОВ «Чорноморська іграшка» практично є виділення трьох етапів проведення внутрішньогосподарського контролю: підготовчий, основний та заключний (рис. 3.4). На підготовчому етапі контролер оцінює систему внутрішнього контролю підприємства, формує програму перевірки та визначає джерела інформації. Кожній позитивній відповіді тестування відповідає 1 бал, негативній - 0 балів. Залежно від відсотка позитивних відповідей надій-

ність системи оцінюється як низька (0–34 %), середня (35–64 %) або висока (65–100 %). На основному етапі здійснюється безпосередня перевірка господарських операцій. На заключному - узагальнюються результати, складається звіт та розробляються рекомендації.

Рис. 3.4 - Етапи внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань*

* складено автором

Ефективне проведення внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань потребує застосування комплексу методів і прийомів, що поєднують документальні та фактичні перевірки (табл. 3.11).

Таблиця 3.11 - Методи та прийоми внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань*

Група методів	Конкретні прийоми	Об'єкт застосування
Документальні	Перевірка первинних документів, юридична та нормативна перевірка, зустрічна перевірка, взаємний контроль операцій	Договори, накладні, рахунки-фактури, платіжні документи, облікові реєстри
Фактичні	Інвентаризація розрахунків, обстеження, опитування персоналу, анкетування	Стан розрахунків із поставальниками, підрядниками, бюджетом, працівниками
Розрахунково-аналітичні	Економічний аналіз, математичні методи, коефіцієнтний аналіз, горизонтальний і вертикальний аналіз	Динаміка і структура кредиторської заборгованості, строки погашення
Узагальнення результатів	Систематизація порушень, складання актів, висновків, звіту контролера	Виявлені відхилення та порушення

* складено автором

Під час здійснення контролю поточних зобов'язань контролер спирається на широке коло інформаційних джерел (табл. 3.12).

Таблиця 3.12 - Джерела інформації для внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань*

Група джерел	Конкретні документи
Нормативно-правові акти	ГКУ, ЦКУ, Закон «Про бухгалтерський облік», НП(С)БО 11 «Зобов'язання», Податковий кодекс України
Організаційно-розпорядчі документи	Наказ про облікову політику, положення про службу внутрішнього контролю, посадові інструкції, графік документообігу
Первинні документи	Рахунки-фактури, накладні, акти приймання робіт (послуг), товарно-транспортні накладні, платіжні доручення, розрахунково-платіжні відомості
Облікові реєстри	Журнал № 3 (відомість аналітичного обліку 3.3), Головна книга, картки аналітичного обліку за рахунками 60–69
Фінансова звітність	Форма № 1 «Баланс», Форма № 2 «Звіт про фінансові результати», Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»
Аналітичні документи	Акти звірок із контрагентами, довідки про стан заборгованості, аналітичні таблиці розрахунків

* складено автором

Контроль розрахунків із постачальниками та підрядниками. Контроль процесу постачання розпочинається з оцінки потенційного постачальника та якості ресурсів і послуг. Після підписання договорів контролером перевіряється факт виконання договірних відносин та розрахункової дисципліни. Основні етапи: поточний контроль законності укладання контрактів; аналіз динаміки заборгованості за операціями з придбання запасів; контроль повноти та своєчасності проведення інвентаризацій; контроль розрахунків претензійного характеру; оцінка стану первинного, аналітичного та синтетичного обліку; контроль своєчасності погашення заборгованості. Для поглиблення контролю рекомендується деталізація рахунку 63 за субрахунками: заборгованість, строк якої ще не настав; відстрочена заборгованість; прострочена заборгованість.

Контроль розрахунків за виплатами працівникам. Методика контролю розрахунків із персоналом передбачає перевірку дотримання чинного законодавства про працю, правильності нарахування заробітної плати та проведення утримань із неї. Застосовуються: арифметична перевірка, контрольний підрахунок сум за розрахунково-платіжними відомостями, перевірка правомірності утримань, інвентаризація кредиторської заборгованості щодо розрахунків з оплати праці.

Контроль розрахунків за податками і платежами. Під час перевірки розрахунків із бюджетом за рахунком 64 перевіряється правильність нарахування та своєчасність сплати всіх видів податків і зборів. Контролю підлягають: правильність визначення об'єктів оподаткування, застосування ставок, своєчасність подання звітності, відповідність даних бухгалтерського і податкового обліку.

Узагальнена характеристика розроблених робочих документів контролера при перевірці операцій із забезпечення виконання зобов'язань та фактів їх зміни у ТОВ «Чорноморська іграшка» наведена в додатку Е.

Програма перевірки поточних зобов'язань є основним плановим документом контролера, що визначає послідовність і зміст контрольних процедур (табл. 3.13).

Таблиця 3.13 - Програма внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань*

№	Об'єкт контролю	Зміст контрольної процедури	Методи	Джерела інформації
1	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (рах. 63)	Перевірка договорів і первинних документів; звірка з актами постачальників; контроль строків погашення	Документальна, зустрічна перевірка, інвентаризація	Договори, накладні, акти, журнал № 3
2	Короткострокові кредити банків (рах. 60)	Перевірка кредитних договорів, нарахування відсотків, строків погашення	Документальна, арифметична перевірка	Кредитні договори, виписки банку
3	Розрахунки за виплатами працівникам (рах. 66)	Перевірка нарахування зарплати та утримань; контроль своєчасності виплати	Арифметична перевірка, перевірка відомостей	Табелі, розрахунково-платіжні відомості
4	Розрахунки за страхуванням (рах. 65)	Перевірка правильності нарахування внесків, своєчасності сплати	Арифметична, нормативна перевірка	Розрахункові відомості, облікові реєстри
5	Розрахунки за податками і платежами (рах. 64)	Перевірка бази оподаткування, ставок, своєчасності сплати	Документальна, нормативна перевірка	Податкові декларації, облікові реєстри
6	Інші поточні зобов'язання (рах. 67, 68, 69)	Перевірка обґрунтованості виникнення, правильності відображення, строків погашення	Документальна, аналітична перевірка	Договори, первинні документи

* складено автором

Результати узагальнення практики внутрішньогосподарського контролю свідчать про наявність типових порушень при обліку поточних зобов'язань (табл. 3.14).

Таблиця 3.14 - Типові порушення при обліку поточних зобов'язань та заходи щодо їх усунення*

Вид порушення	Можливі наслідки	Заходи з усунення
Неповне або несвоєчасне відображення поточних зобов'язань в обліку	Викривлення фінансової звітності, недостовірне відображення зобов'язань	Посилення контролю за документальним оформленням, регулярна звірка з контрагентами
Порушення строків погашення кредиторської заборгованості	Нарахування штрафів і пені, погіршення ділової репутації	Розробка графіків погашення заборгованості, моніторинг платіжного календаря
Наявність простроченої кредиторської заборгованості	Ризик судових позовів, фінансові санкції	Своєчасне проведення інвентаризацій, реструктуризація заборгованості
Відсутність або неправильне оформлення первинних документів	Неможливість підтвердження господарської операції	Посилення вимог до документального оформлення, інструктаж персоналу
Неправильне нарахування заробітної плати або утримань	Порушення трудового законодавства, фінансові санкції	Регулярна перевірка розрахунково-платіжних відомостей
Помилки у визначенні бази оподаткування	Заниження або завищення податкових зобов'язань, штрафи	Посилення контролю за правильністю розрахунків, звірка з ДПС
Несвоєчасне проведення інвентаризацій розрахунків	Наявність неврегульованих сум, помилки в балансі	Виконання плану інвентаризацій, закріплення відповідальності

* складено автором

3.4. Напрями удосконалення організації та методики обліку і аудиту поточних зобов'язань на виробничому підприємстві

Ефективність управління поточними зобов'язаннями виробничого підприємства є одним із визначальних чинників його фінансової стійкості та безперебійності операційної діяльності. Специфіка виробничого циклу - значний обсяг закупівель сировини та матеріалів, розрахунки з підрядниками за обслуговування обладнання, заборгованість з оплати праці виробничого персоналу, а також зобов'язання перед бюджетом за нарахуванням податків - формує розгалужену структуру поточних зобов'язань, облік яких потребує чіткої організації. Незважаючи на достатнє нормативне регулювання, прак-

тика виробничих підприємств засвідчує наявність суттєвих недоліків у методичному забезпеченні обліку поточних зобов'язань, що обумовлює необхідність системного вдосконалення як організації облікового процесу, так і методики аудиторського контролю за цим об'єктом.

Удосконалення аналітичного обліку. Одним із першочергових напрямів є деталізація аналітичного обліку поточних зобов'язань виробничого підприємства. Діючий план рахунків передбачає лише укрупнені субрахунки, що не дозволяє формувати достатньо повну інформацію для потреб оперативного управління. На виробничому підприємстві доцільно запровадити аналітичні рахунки третього порядку в розрізі: виду зобов'язань (заборгованість за сировину і матеріали, за паливно-енергетичні ресурси, за ремонт та технічне обслуговування виробничого обладнання, за транспортні послуги); строку погашення (до 30 днів, від 31 до 90 днів, від 91 до 180 днів, понад 180 днів); статусу заборгованості (непрострочена, прострочена, спірна, реструктурована); а також у розрізі окремих постачальників і виробничих договорів поставки. Наприклад, в обліку субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» слід виокремлювати аналітику за групами постачальників: постачальники основних матеріалів, постачальники допоміжних матеріалів, постачальники паливно-мастильних матеріалів, постачальники запасних частин для обладнання. Така деталізація дозволить оперативно відстежувати прострочену заборгованість перед кожним постачальником виробничих ресурсів, запобігати зупинці постачань через несвоєчасні розрахунки та формувати обґрунтовані управлінські рішення щодо пріоритетності погашення зобов'язань відповідно до виробничих потреб підприємства.

Удосконалення облікової політики. Доцільно внести цілеспрямовані зміни до наказу про облікову політику виробничого підприємства в частині поточних зобов'язань. По-перше, необхідно чітко закріпити критерії розмежування поточних і довгострокових зобов'язань у разі рефінансування або пролонгації кредитів, залучених на придбання виробничого обладнання чи оборотних засобів. По-друге, слід визначити методику оцінки зобов'язань в

іноземній валюті щодо імпортованих матеріалів і комплектуючих, порядок відображення курсових різниць, що виникають між датою визнання зобов'язання та датою його погашення. По-третє, необхідно встановити порядок формування та використання забезпечень під майбутні зобов'язання, зокрема забезпечення на виплату відпусток виробничим робітникам і гарантійне забезпечення за реалізованою продукцією. Окремо в обліковій політиці варто визначити поріг суттєвості для цілей розкриття інформації про поточні зобов'язання у фінансовій звітності - зокрема, щодо зобов'язань перед пов'язаними сторонами та умовних зобов'язань. Чіткі методичні настанови в обліковій політиці усунуть неоднозначність трактування операцій, пов'язаних з виробничим процесом, і суттєво підвищать достовірність фінансової звітності підприємства.

Удосконалення первинної документації та документообігу. З метою підвищення контрольності й прозорості розрахунків із постачальниками виробничих ресурсів пропонується розробити та затвердити уніфіковані внутрішні форми первинних документів. Зокрема, доцільно запровадити: реєстр поточних зобов'язань до сплати із зазначенням найменування постачальника, номера договору, суми зобов'язання, дати виникнення та строку погашення; картку розрахунків із постачальником у розрізі окремих договорів на постачання сировини, матеріалів, напівфабрикатів та виробничих послуг; оперативний щотижневий звіт про стан кредиторської заборгованості для керівника виробничого підприємства з виокремленням зобов'язань, термін погашення яких настає впродовж наступних семи днів. Окрім цього, на виробничому підприємстві необхідно впровадити чіткий графік документообігу за рахунками 63–66, де визначено відповідальних осіб серед бухгалтерського та складського персоналу, строки передачі первинних документів від виробничих підрозділів до бухгалтерії, порядок опрацювання видаткових накладних, товарно-транспортних накладних та актів виконаних робіт. Дотримання графіка документообігу унеможливить запізніле відображення зобов'язань перед

постачальниками виробничих ресурсів, що є поширеною причиною викривлення даних балансу на звітну дату.

Удосконалення методики відображення окремих видів зобов'язань. На виробничому підприємстві особливої уваги потребує методика обліку специфічних видів поточних зобов'язань. Насамперед, слід розробити внутрішні методичні рекомендації щодо відображення зобов'язань за імпортними контрактами на постачання сировини та комплектуючих - зокрема, порядку визнання зобов'язання у момент переходу права власності, застосування курсу НБУ на дату балансу, а також відображення курсових різниць у складі фінансових витрат або доходів. По-друге, необхідно чітко регламентувати методику обліку знижок від постачальників сировини (торговельних знижок, ретробонусів за досягнення обсягів закупівлі), що безпосередньо впливає на оцінку виробничих запасів і собівартість продукції. По-третє, варто формалізувати порядок відображення умовних зобов'язань виробничого підприємства - наприклад, зобов'язань за претензіями покупців щодо якості готової продукції або зобов'язань за судовими позовами, пов'язаними з виробничою діяльністю - у примітках до фінансової звітності. Вважаємо, що формалізація зазначених аспектів методики суттєво зменшить кількість помилок при відображенні операцій і спростить процедуру наступної аудиторської перевірки.

Удосконалення аналітичного забезпечення для управління. З метою підвищення інформативності управлінських рішень на виробничому підприємстві доцільно запровадити систему аналітичних показників за поточними зобов'язаннями, що розраховуються щомісяця та надаються керівництву у стандартизованому управлінському звіті. До складу таких показників пропонується включити: коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості в розрізі основних груп постачальників виробничих ресурсів; середній термін погашення зобов'язань перед постачальниками сировини та матеріалів; частку простроченої заборгованості у загальному обсязі поточних зобов'язань; відношення поточних зобов'язань до поточних активів як індикатор поточної платоспроможності; питому вагу заборгованості перед постачальниками кри-

тичних виробничих ресурсів (сировини, пального, електроенергії) у структурі всієї кредиторської заборгованості. Моніторинг зазначених показників у динаміці за кілька звітних місяців дозволяє керівництву виробничого підприємства своєчасно виявляти погіршення розрахункової дисципліни, передбачати ризики зупинки виробничих поставок через накопичену заборгованість та приймати обґрунтовані рішення щодо управління грошовими потоками.

Таким чином, реалізація запропонованих напрямів удосконалення охоплює всі ключові складові облікового процесу виробничого підприємства — від деталізації аналітики рахунків і первинної документації до положень облікової політики й аудиторських процедур. Комплексне впровадження цих заходів забезпечить суттєве підвищення якості інформаційного забезпечення управління поточними зобов'язаннями, підвищить достовірність фінансової звітності та сприятиме зміцненню фінансової дисципліни на підприємстві загалом.

Удосконалення внутрішнього контролю та аудиту. У сфері аудиту поточних зобов'язань виробничого підприємства пропонується запровадити систему ризик-орієнтованого внутрішнього контролю, що враховує галузеву специфіку. Виробничі підприємства є особливо вразливими до таких ризиків: не відображення зобов'язань за отримані, але ще не задокументовані матеріали (ризик пропущеного зобов'язання); наявність фіктивних рахунків-фактур від підрядників за нібито виконані ремонтні чи пусконаладжувальні роботи; пропуск строку позовної давності за кредиторською заборгованістю, що призводить до неправомірного безподаткового списання. З метою мінімізації цих ризиків пропонується розробити: чек-листи для проведення квартальної інвентаризації поточних зобов'язань із визначенням ознак ризикових позицій; форму акта звіряння взаємних розрахунків із постачальниками виробничих ресурсів, яку слід надсилати щоквартально всім контрагентам із заборгованістю понад визначений поріг; процедуру підтвердження зобов'язань за аварійними та позаплановими закупівлями матеріалів для виробничих потреб, що нерідко здійснюються в обхід стандартного процесу замовлення. Підсумком

аудиторської перевірки поточних зобов'язань має бути внутрішній аудиторський звіт, що містить кількісну оцінку виявлених відхилень, їх класифікацію за суттєвістю та конкретні рекомендації щодо усунення причин порушень.

Для підвищення ефективності внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань доцільно впровадити такі заходи.

По-перше, регламентування контрольної діяльності - закріплення порядку виконання контролю у відповідних наказах або положеннях та формування системи внутрішніх розпорядчих документів: положення про облікову політику, положення про договірну роботу, графік документообігу, положення про службу внутрішнього контролю.

По-друге, автоматизація обліку та контролю - використання сучасних ERP-систем та спеціалізованих програмних рішень дозволяє підвищити точність і оперативність обліку, своєчасно формувати аналітичні таблиці розрахунків, реєструвати відхилення від планових показників.

По-третє, удосконалення аналітичного обліку зобов'язань шляхом деталізації рахунку 63 за субрахунками другого порядку в розрізі строків виконання: поточна заборгованість (строк сплати ще не настав); відстрочена заборгованість; прострочена заборгованість.

По-четверте, систематичне проведення звірок із контрагентами та інвентаризацій розрахунків - обов'язкова умова виявлення розбіжностей між даними обліку підприємства і даними кредиторів, виявлення нереальних сум заборгованості та прострочених вимог.

Реалізація наведених заходів дасть змогу забезпечити достовірність облікових даних про поточні зобов'язання, своєчасно виявляти відхилення та порушення, попереджувати виникнення прострочених боргів, підвищувати платоспроможність та фінансову дисципліну на підприємстві.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних аспектів стану обліку та аудиту поточних зобов'язань на ТОВ «Чорноморська іграшка» можемо зробити наступні висновки

1. Аналіз наукових підходів засвідчив, що поточні зобов'язання є комплексним економіко-правовим явищем, яке відображає систему короткострокових боргових відносин підприємства з постачальниками, персоналом, бюджетом, банківськими установами та іншими кредиторами. У роботі систематизовано три ключових підходи до тлумачення цього поняття: правовий (ст. 509 Цивільного кодексу України), економічний (поточні зобов'язання як форма залучення позикового капіталу для фінансування операційної діяльності) та обліковий (відповідно до НП(С)БО 11 - заборгованість, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому призведе до зменшення економічних вигод підприємства). Встановлено, що питома вага поточних зобов'язань у структурі пасивів вітчизняних підприємств протягом 2015–2024 років коливалась у межах 55–68% загальної суми зобов'язань, що підтверджує їх системоутворюючий характер для фінансів підприємств.

2. Досліджено нормативно-правову базу регулювання обліку поточних зобов'язань в Україні, яка є трирівневою: перший рівень - законодавчі акти (Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Господарський та Цивільний кодекси України); другий - національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО 11 «Зобов'язання», НП(С)БО 1, НП(С)БО 21); третій - інструктивні та методичні матеріали. Зафіксовано, що реформування системи бухгалтерського обліку та аудиту в Україні у 2015–2026 роках, зокрема введення нових редакцій МСА 315 (переглянутий, 2019) та МСА 220 (2022), а також змін до НП(С)БО 11, вимагає оновлення підходів до організації обліку та контролю поточних зобов'язань. Виявлено, що в умовах

воєнного стану, запровадженого з 24 лютого 2022 року, суттєво ускладнилося документальне підтвердження операцій, що породжує додаткові аудиторські ризики.

3. Узагальнено теоретичні засади класифікації поточних зобов'язань за такими ознаками: за видами (рахунки 60–68 Плану рахунків бухгалтерського обліку); за строком погашення (непрострочені, відстрочені, прострочені); за видом контрагентів (перед постачальниками, банками, персоналом, бюджетом, страховими органами); за валютою зобов'язання; за ступенем забезпеченості; за способом виникнення; за пріоритетністю погашення. Визначено, що оцінка поточних зобов'язань здійснюється за сумою погашення — недисконтованою сумою грошових коштів, яка буде сплачена для їх погашення в процесі звичайної діяльності підприємства, що є принциповою відмінністю від оцінки довгострокових зобов'язань.

4. Дослідження методичних основ аудиту поточних зобов'язань показало, що основними завданнями аудиторської перевірки є: підтвердження достовірності та повноти відображення поточних зобов'язань у фінансовій звітності; перевірка дотримання НП(С)БО 11 щодо визнання, оцінки та розкриття інформації; виявлення простроченої та нереальної кредиторської заборгованості; оцінка ефективності системи внутрішнього контролю. Обґрунтовано, що аудит поточних зобов'язань проводиться із застосуванням документальних, фактичних та розрахунково-аналітичних методів відповідно до міжнародних стандартів аудиту.

5. На підставі аналізу фінансово-економічної діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка» встановлено низку негативних тенденцій у звітному 2024 році порівняно з 2023 роком: обсяг виробництва в натуральному виразі скоротився на 50,8%, чистий дохід від реалізації зменшився на 6,1% (до 26 169,4 тис. грн.), чистий прибуток знизився на 2 680 тис. грн. (у 1,2 рази) і підприємство отримало збиток у розмірі 49 тис. грн. Адміністративні витрати зросли на 703 тис. грн. (15,1%), що у поєднанні зі скороченням виробництва

призвело до погіршення показника витрат на 1 гривню реалізованої продукції на 1,2 коп. Водночас спостерігається зростання середньорічної вартості оборотних активів на 3,2% та основних засобів на 3,9%, що вказує на збереження матеріально-технічного потенціалу підприємства.

6. Вивчення організації бухгалтерського обліку поточних зобов'язань на ТОВ «Чорноморська іграшка» засвідчило, що облік ведеться відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та НП(С)БО за автоматизованою формою із застосуванням програми «1С: Бухгалтерія» (версія 7.7). Бухгалтерська служба підприємства включає головного бухгалтера, заступника головного бухгалтера, бухгалтера з обліку розрахунків з покупцями та бухгалтера-касира. На підприємстві складаються 5 форм фінансової звітності, облік поточних зобов'язань охоплює рахунки 63–68, аналітика ведеться окремо за кожним контрагентом.

7. Аналіз синтетичного й аналітичного обліку поточних зобов'язань на досліджуваному підприємстві показав, що в 2023–2024 роках найбільш значущими операціями за рахунком 6311 «Розрахунки з постачальниками ТМЦ» було перерахування коштів постачальникам на суму 21 073,4 тис. грн. (2023 р.) та 18 661,8 тис. грн. (2024 р.); оприбуткування сировини і матеріалів — на 17 943,5 тис. грн. та 12 571,9 тис. грн. відповідно. Встановлено, що підприємство є платником восьми видів податків і зборів (податок на прибуток, ПДВ, ПДФО, ЄСВ, військовий збір, екологічний податок, орендна плата, податок на нерухомість), а розрахунки з бюджетом відображаються на рахунку 64 з розгалуженою аналітикою субрахунків другого рівня (6411–6417, 643, 644).

8. Дослідження системи внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань на ТОВ «Чорноморська іграшка» показало, що вона складається з чотирьох взаємопов'язаних елементів: бухгалтерського контролю, адміністративного контролю, внутрішнього аудиту та громадського контролю. Виділено три етапи проведення контролю: підготовчий (оцінка системи внутрішнього контролю, формування програми перевірки), основний (перевірка

первинних документів, звірка залишків, інвентаризація, контроль строків погашення) та заключний (узагальнення результатів, складання акту, розробка рекомендацій). Запропоновано оцінювати надійність системи внутрішнього контролю за трьома рівнями: низька (0–34% позитивних відповідей тестування), середня (35–64%), висока (65–100%).

9. За результатами узагальнення практики внутрішньогосподарського контролю виявлено типові порушення при обліку поточних зобов'язань на виробничих підприємствах: неповне або несвоєчасне відображення зобов'язань в обліку; порушення строків погашення кредиторської заборгованості; наявність простроченої заборгованості; відсутність або неправильне оформлення первинних документів; неправильне нарахування заробітної плати або утримань; помилки у визначенні бази оподаткування; несвоєчасне проведення інвентаризацій розрахунків. Для усунення зазначених порушень розроблено програму внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань, що охоплює шість об'єктів контролю (рах. 60, 63, 64, 65, 66, 67–69) з визначенням змісту контрольних процедур, методів і джерел інформації.

10. На підставі аналізу практики обліку та контролю поточних зобов'язань на ТОВ «Чорноморська іграшка» розроблено комплекс рекомендацій з удосконалення облікового процесу за такими напрямками: удосконалення аналітичного обліку - запровадження аналітичних рахунків третього порядку у розрізі виду зобов'язань (за сировину і матеріали, паливно-енергетичні ресурси, ремонт і обслуговування обладнання, транспортні послуги), строку погашення (до 30 днів, 31–90 днів, 91–180 днів, понад 180 днів) та статусу заборгованості (непрострочена, прострочена, спірна, реструктурована); удосконалення облікової політики - закріплення критеріїв розмежування поточних і довгострокових зобов'язань при рефінансуванні кредитів, визначення методики оцінки зобов'язань в іноземній валюті, встановлення порядку формування забезпечень під майбутні зобов'язання; удосконалення первинної документації та документообігу - розробка уніфікованих внутрішніх форм (реєстр поточних

зобов'язань до сплати, картки розрахунків із постачальниками, оперативний щотижневий звіт про стан кредиторської заборгованості) та впровадження чіткого графіку документообігу за рахунками 63–66; удосконалення методики обліку окремих видів зобов'язань - регламентування методики відображення зобов'язань за імпорнтними контрактами, обліку знижок від постачальників сировини, а також умовних зобов'язань у примітках до фінансової звітності; удосконалення аналітичного забезпечення для управління - запровадження щомісячного моніторингу системи показників: коефіцієнту оборотності кредиторської заборгованості, середнього строку погашення зобов'язань, частки простроченої заборгованості, відношення поточних зобов'язань до поточних активів як індикатора платоспроможності.

11. У сфері аудиту поточних зобов'язань обґрунтовано доцільність запровадження системи ризик-орієнтованого внутрішнього контролю, що враховує галузеву специфіку виробничих підприємств. Визначено три ключові ризики, характерні для таких підприємств: невідображення зобов'язань за отримані, але незадокументовані матеріали; наявність фіктивних рахунків-фактур від підрядників; пропуск строку позовної давності за кредиторською заборгованістю. Для мінімізації цих ризиків запропоновано розробити: чек-листи для квартальної інвентаризації поточних зобов'язань; форму акта звіряння взаємних розрахунків із постачальниками; процедуру підтвердження зобов'язань за аварійними та позаплановими закупівлями матеріалів.

Реалізація запропонованих напрямів удосконалення охоплює всі ключові складові облікового процесу виробничого підприємства - від деталізації аналітики рахунків і первинної документації до положень облікової політики й аудиторських процедур. Комплексне впровадження цих заходів забезпечить суттєве підвищення якості інформаційного забезпечення управління поточними зобов'язаннями, підвищить достовірність фінансової звітності та сприятиме зміцненню фінансової дисципліни підприємства загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз ліквідності: проблеми узгодженості показників. ЗУНУ. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/15904/1/> (дата звернення: 30.04.2026).
2. Аудит та оприлюднення фінансової звітності під час воєнного стану : практичний огляд. Factor Academy, 2025. URL: <https://factor.academy/blog/audit-ta-oprilyudnennya-finansovoyi-zvitnosti-pid-chas-vijni/> (дата звернення: 10.04.2026).
3. Аудит фінансової стійкості підприємств в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2025. № 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5791> (дата звернення: 15.04.2026).
4. Бутинець Ф. Ф. та ін. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і оподаткування» / за заг. ред. Ф. Ф. Бутинця. 9-те вид., доп. і перероб. Житомир : ПП «Рута», 2020. 912 с.
5. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. Житомир : ПП «Рута», 2022. 440 с.
6. Вплив оновлення НП(С)БО 11 на практику обліку зобов'язань. Бухгалтерський облік і аудит. 2020. № 9. С. 34–40.
7. Головка О. Г. Застосування комп'ютерних технологій в аудиті поточних зобов'язань. Економіка та суспільство. 2024. № 62. С. 1–8. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-62.
8. Голов С. Ф. Управлінський облік : підручник. Київ : Лібра, 2018. 704 с.
9. Голов С. Ф., Костюченко В. М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами : практ. посіб. Харків : Фактор, 2020. 1072 с.
10. Гончарук Я. А., Рудницький В. С. Аудит : підруч. 3-тє вид., переробл. і допов. Львів : Оріяна-Нова, 2021. 312 с.

11. Давидов Г. М. Аудит : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2015. 323 с.
12. Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація : монографія. Київ : Знання, 2019. 402 с.
13. Єдиний соціальний внесок (2011–2026) : зведена таблиця. Мінфін України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/social/> (дата звернення: 10.05.2026).
14. Завгородній В. П. Бухгалтерський облік в Україні : підручник. Київ : А.С.К., 2018. 848 с.
15. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 10.02.2026).
16. Інноваційні цифрові технології в організації обліку та аудиту. Фінансові проблеми. 2025. Вип. 3. URL: <https://fp.lnu.edu.ua/index.php/fp/article/view/1047> (дата звернення: 11.05.2026).
17. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 10.02.2026).
18. Іонін Є. Є. Оцінка зобов'язань за міжнародними стандартами: теорія та практика. Економічний вісник університету. 2023. № 57. С. 101–109.
19. Кірейцева Г. Г. Зобов'язання підприємства: теоретичні аспекти обліку та аудиту. Вісник ЖДТУ. 2021. № 2 (88). С. 45–53.
20. Класифікатор рахунків класу 6 «Поточні зобов'язання». Кодекси України. URL: <https://kodeksy.com.ua/buh/plan-rahunkiv/class-6.htm> (дата звернення: 10.02.2026).
21. Кодекс законів про працю України : Закон УРСР від 10.12.1971 (у редакції 2026 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 20.02.2026).

22. Коефіцієнт абсолютної ліквідності. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Коефіцієнт_абсолютної_ліквідності (дата звернення: 15.03.2026).

23. Конспект лекцій з дисципліни «Аналіз господарської діяльності з курсою роботою» для здобувачів вищої освіти ступеню «Бакалавр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит», денної та заочної форми навчання, у 2-част, частина 1 «Управлінський аналіз» / Укл. Н.М. Купріна, О.П. Антонюк, Х.О. Баранюк. Одеса: ОНТУ, 2025. 73 с.

24. Лишиленко О. В. Бухгалтерський облік : підручник. Київ : Вид-во «Центр учбової літератури», 2019. 670 с.

25. Методика проведення аудиту поточних зобов'язань на прикладі кредиторської заборгованості. Вісник ВНУ. 2023. Вип. 1. URL: <https://www.echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/download/281/235> (дата звернення: 24.04.2026).

26. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства : затв. наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13> (дата звернення: 16.02.2026).

27. Миронова О. В. Класифікація поточних зобов'язань підприємства як основа їх обліку. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2021. № 3. С. 85–92.

28. Міжнародний стандарт аудиту 315 (переглянутий у 2019 р.) «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення». Міжнародна федерація бухгалтерів. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2026).

29. Міжнародний стандарт аудиту 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики». URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2026).

30. Міжнародний стандарт аудиту 505 «Зовнішні підтвердження». URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 18.04.2026).

31. Міжнародний стандарт аудиту 520 «Аналітичні процедури». URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 19.04.2026).

32. Міжнародний стандарт аудиту 700 (переглянутий) «Формування думки та складання звіту незалежного аудитора щодо фінансових звітів». URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 25.04.2026).

33. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» (ред. 2022 р.) : офіц. переклад. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%2037_ukr_2022.pdf (дата звернення: 26.04.2026).

34. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» : офіц. переклад МФУ. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-39_ukr_2016.pdf (дата звернення: 27.04.2026).

35. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» (IFRS 9) (офіційний переклад МФУ). URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 29.04.2026).

36. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг : видання 2016–2017 рр. / пер. з англ. : Аудиторська палата України. Київ : АПОБ, 2022. URL: <https://www.apob.org.ua> (дата звернення: 16.04.2026).

37. Морозова Л. Л. Класифікація зобов'язань підприємства: проблемні питання. Актуальні питання обліку та аналізу. 2022. Вип. 4. С. 12–19.

38. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 05.02.2026).

39. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 12.02.2026).

40. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» : затв. наказом Міністерства фінансів України від

10.08.2000 № 193 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00> (дата звернення: 18.02.2026).

41. Несвоєчасно списана кредиторська заборгованість: облік та оподаткування. ProPodatki. 2023. URL: https://propodatki.com.ua/qa_post/nesvoyechasno-spysana-kredytorska-zaborgovanist-oblik-ta-opodatkuvannya/ (дата звернення: 19.03.2026).

42. Облік, аудит й аналіз поточних зобов'язань на підприємстві : кваліфікаційна робота. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/files/original/107/15680/6b67a9561adc451a50b0f85f101e7eb43f0523d6.pdf> (дата звернення: 10.03.2026).

43. Особливості обліку поточних зобов'язань підприємств України. Економіка і регіон. 2018. № 3 (70). С. 78–84. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/uk/article/view/1248> (дата звернення: 14.03.2026).

44. Петрик О. А. Аудит: методологія і організація : монографія. Київ : КНЕУ, 2018. 260 с.

45. Петрик О. А. та ін. Методика аудиту поточних зобов'язань підприємств. Бізнес Інформ. 2019. № 6. С. 201–209. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-6_0-pages-201_209.pdf (дата звернення: 9.04.2026).

46. Прохар Н. В. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2021. 286 с.

47. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (у редакції 2026 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 8.02.2026).

48. Про забезпечення функціонування бухгалтерського обліку та фінансової звітності в умовах введення воєнного стану : Закон України від 06.09.2022 № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20> (дата звернення: 23.03.2026).

49. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI (у редакції

2026 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (дата звернення: 19.03.2026).

50. Рудницька О. В. Аудит поточних зобов'язань: методологія і практика : монографія. Львів : ЛНУ, 2019. 198 с.

51. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2016. 526 с.

52. Стаднік В. Є. Компоненти аудиторського ризику: теорія та практика оцінки. Аудитор України. 2023. № 2. С. 24–30. URL: <https://www.pspaudit.com.ua> (дата звернення: 10.04.2026).

53. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський (фінансовий) облік на підприємствах України : підруч. 10-те вид. Київ : А.С.К., 2020. 864 с.

54. Хомяк Н. В. Аудиторський ризик невідповідності функціонування внутрішнього контролю підприємства. Все про бухгалтерський облік. 2022. № 8. С. 14–19. URL: <https://magazine.faaf.org.ua> (дата звернення: 21.04.2026).

55. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 10.03.2026).

56. Цимбаленко Н. В. Облікова політика підприємства щодо зобов'язань: теорія та практика. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку. 2022. № 3. С. 56–64.

57. Цифрова трансформація обліку та аудиту на основі сучасних інформаційних систем. Вісник ЛНУП. 2024. Вип. 7. С. 91–98. URL: <https://visnyk.lnup.edu.ua/index.php/economics/article/download/435/409/505> (дата звернення: 12.05.2026).

Додаток А

Апробація результатів наукового дослідження кваліфікаційної роботи на науковому колоквиумі кафедри фінансів, обліку та аудиту «Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу, фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю суб'єктів національної економіки»

Витяг

з протоколу № 12

засідання кафедри фінансів, обліку та аудиту

від 23.04.2026р.

Голова засідання кафедри: в.о. завідувача кафедри фінансів, обліку та аудиту проф.Мельник Ю.М.

БУЛИ ПРИСУТНІМИ: професори: Іванченкова Л.В, НемченкоВ.В.; доценти: Антонюк О.П., БаранюкХ.О. (докторант), Васьковська К.О., Євтушевська О.О., МарковаТ.Д., Складар Л.Б., Ступницька Т.М., Тарасова О.В.; старші викладачі та асистенти: Пчелянська Г.Б., Гребейникова Н.А.; ст. лаборант: Золотухіна С.А.

СЛУХАЛИ: в.о. завідувача кафедри фінансів, обліку та аудиту проф. Мельника Ю.М. про результати наукового колоквиуму: «Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу, фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю суб'єктів національної економіки», який проводився 17 квітня 2026 року в рамках наукової школи «Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування національної економіки та її суб'єктів» кафедри фінансів, обліку та аудиту Одеського національного технологічного університету.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити результати наукового колоквиуму «Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу, фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю суб'єктів національної економіки» з наряду наукової школи кафедри фінансів, обліку та аудиту «Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування національної економіки та її суб'єктів», який проводився 17.04.2026 р.

2. Здобувачам вищої освіти СВО «Бакалавр» та СВО «Магістр» спеціальностей 071(D1) «Облік і оподаткування», ОПП «Облік і аудит» та 072 (D2) «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», ОПП «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», докторантам та аспірантам, які підготували доповіді на науковий колоквиум 17.04.2026р. в рамках дослідження за темами КРМ, КРБ та дисертацій, що виконуються відповідно до затверджених тем на підставі наказів ОНТУ, надати апробацію наукових досліджень, а саме:

2.47. Здобувачці СВО «Бакалавр», ННІЕУБ ім. Г.Е. Вейнштейна спеціальності 071 «Облік і оподаткування», ОПП «Облік і аудит» Заблоцька А.О., тема доповіді: «АУДИТ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА: ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДКИ ПРОВЕДЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ», науковий керівник – к.е.н., доц. Складар Л.Б.

В.о. завідувача кафедри фінансів,
обліку та аудиту, д.е.н., проф.

/ПІДПИСАНО/

Юрій МЕЛЬНИК

В.о. секретаря

/ПІДПИСАНО/

Світлана ЗОЛОТУХІНА

Додаток Б

Трактування зобов'язань у нормативних актах*

Нормативний акт	Визначення
Господарський кодекс України Стаття 173 (до 28.08.2025 р.)	Господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо) або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управлена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку
Цивільний кодекс України Стаття 509	Зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості
П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" п. 3	Зобов'язання - це заборгованість підприємств, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди
МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи»	Зобов'язання - це теперішня заборгованість підприємства, яка виникає в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, спричинить вибуття з підприємства ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди

**складено автором на підставі джерел [33,39,55]*

Додаток В

Класифікація зобов'язань відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання»*

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання»

З метою бухгалтерського обліку зобов'язання поділяються на (п. 6):

1. ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	2. ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	3. НЕПЕРЕДБАЧЕНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	4. ДОХОДИ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ
-------------------------------------	-------------------------------	-------------------------------------	------------------------------------

ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (п. 7 П(С)БО 11)	
✓ Довгострокові кредити банків	
✓ Інші довгострокові зобов'язання	
✓ Відстрочені податкові зобов'язання	
✓ Довгострокові забезпечення	
ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (п. 10 П(С)БО 11)	
✓ Короткострокові кредити банків	
✓ Поточна кредиторська заборгованість	
◆ за довгостроковими зобов'язаннями	
◆ за товари, роботи, послуги	
◆ з бюджетом (у т.ч. з податку на прибуток)	
◆ зі страхування	
◆ з оплати праці	
◆ з учасниками	
◆ із внутрішніх розрахунків	
✓ Короткострокові векселі видані	
✓ Поточні забезпечення	
✓ Інші поточні зобов'язання	
НЕПЕРЕДБАЧЕНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (п. 6 П(С)БО 11)	ДОХОДИ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ (п. 6 П(С)БО 11)
Зобов'язання, що можуть виникнути внаслідок минулих подій та існування яких підтверджується лише після настання або ненастання невизначених майбутніх подій	Доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які відносяться до майбутніх звітних періодів

**складено автором на підставі [38]*

Додаток Д
Класифікація видів оцінки зобов'язань*

Додаток Е

Робочі документи для проведення внутрішньогосподарського контролю операцій із зобов'язаннями*

<i>Етап методичної стадії контролю</i>	<i>Назва робочого документа</i>	<i>Призначення робочого документа</i>
Перевірка наявності договорів та їх відповідності вимогам законодавства; виявлення основних кредиторів і порядку розрахунків з ними	Реєстр договорів, укладених підприємством	Оцінка наявності та коректності оформлення істотних і додаткових умов договорів, наявності первинних підтверджувальних документів і інших необхідних позаоблікових записів
Контроль розрахунків за непофактуровані поставки, виданими векселями та авансами; своєчасність пред'явлення претензій при порушенні зобов'язань	Відомість перевірки обґрунтованості претензій, отриманих від контрагентів	Встановлення обґрунтованості та правильності оформлення документів щодо претензій, пред'явлених підприємству
Аналіз нарахованих пені та порядок їх відображення	Відомість узагальнення сум нарахованої пені, підлягаючої сплаті підприємством	Перевірка обґрунтованості нарахування й сплати пені, а також коректності віднесення штрафних санкцій за порушення договорів на витрати підприємства
Оцінка реальності зобов'язань; визначення строків і причин виникнення простроченої заборгованості, у тому числі строків позовної давності; перевірка нарахування і використання резерву сумнівних боргів; обґрунтованість змін, списань та припинення зобов'язань	Узагальнююча відомість актів звірки по підтвердженню кредиторської заборгованості за договорами	Фіксація фактів зміни зобов'язань, списань і припинення зобов'язань та їх правильне відображення в обліку
Контроль відповідності облікових записів по кожному виду розрахунків регістрів аналітичного обліку й первинних документів	Узагальнююча відомість сум отриманих знижок підприємства	Перевірка відображення в обліку сум отриманих знижок і встановлення наслідків їх неприйняття до обліку (завищення кредиторської заборгованості, ризик привласнення)
Перевірка операцій з переведення боргу	Відомість правильності відображення операцій з переведення боргу	Підтвердження наявності заборгованості на певну дату, встановлення причин зміни сторін (боржник/кредитор) і доцільності виконаних операцій
Контроль розрахунку курсових різниць за зобов'язаннями; коректність відображення змін зобов'язань, списань і припинення	Порівняльна відомість правильності відображення курсових різниць за договорами з валютною умовою	Перевірка обґрунтованості нарахування курсових різниць та їх відображення в обліку
Перевірка відображення зміни ціни товарів	Відомість визначення правильності облікового відображення зміни ціни товарів	Встановлення коректності відображення змін цін у бухгалтерських записах

*складено автором